

Sint-Jansplein voor buurt en stad Antwerpen 2024 -2025

In de loop van 2024 en 2025 werkten we als onderzoeksteam (Endeavour en Landschaap) aan de conceptstudie "Sint-Jansplein voor buurt en stad".

De studie wordt uitgevoerd in opdracht van het District Antwerpen, met steun van de Vlaamse overheid via de conceptsubsidie Stedenbeleid.

Het traject heeft als doel een grondige analyse en een gedragen sociaal-ruimtelijke visie op korte en lange termijn te ontwikkelen voor de toekomst van het Sint-Jansplein.

Inhoud

ENDEAVOUR

Maatschappelijke zetel / postadres:
Arthur Sterckstraat 44, 2600 Antwerpen.
Adres / kantoor: Stadsform, Stadswaag 6, 2000
Antwerpen

Klara Vanstraelen
Laura Meulemans
Jonas De Maeyer
Caroline Thaler

BE 0559 922 305

info@endeavours.eu
www.endeavours.eu

LANDSCHAAP

Maarten Bral
Dorien Eeckhout
Louis Saber

0. Proces

1. Situering

2. Analyse

3. Ontwerpend onderzoek

4. Visie

5. Actieagenda

6. Leerlessen

7. Bijlagen

0.PROCES

0.1. Watvoorafging...

0.2. Doelstellingvandeconceptstudie

0.3. Tijdlijn conceptstudie

0.1. Wat vooraf ging...

Vernieuwd speelterrein Oktober 2020
In oktober 2020 werd het speelterrein op het Sint-Jansplein vernieuwd. Hierbij werden waterdoorlatende matten aangebracht en is de grond verbeterd. Hierdoor krijgen de bomen meer kans om te groeien.

Uitbreiding alcoholverbodszone Januari 2022

De omgeving van het Sint-Jansplein kende al een verhoogde aandacht van politie. Met extra controles en acties op het plein werd de leefbaarheid op het plein de afgelopen maanden aanzienlijk verbeterd.

Met de uitbreiding van de bestaande alcoholverbodszone in januari 2022 wordt gepoogd om de leefbaarheid en veiligheid op en rond het plein op een duurzame en structurele wijze te verbeteren.

Kleurrijker Sint-Jansplein Februari 2022

In februari 2022 werden de parkingingen en nutskasten op het plein opgevulld met illustraties

en kindertekeningen. De drie bezoekersingangen en de inrit van de ondergrondse parkeergarage kregen mooie, kleurrijke ontwerpen in duurzame bestickering. Buurtbewoners gaven die zomer suggesties bij mogelijke ontwerpen. De keuze om het stadsleven in beeld te brengen kwam hier duidelijk uit naar voor. Kinderen van 4 basisscholen uit de omgeving (Omnimundo, De Toverboom, Sint-Aloysius en Sint-Henricus) maakten 80 tekeningen met als insteek: stadsleven door een kinderbril. Deze tekeningen kregen een plekje op de nutskasten van het Sint-Jansplein.

Zorgzaam Sint-Jansplein

Het project Zorgzaam Sint-Jansplein bouwde verder op de fundamenteën van het eerdere traject Veilig en Leefbaar Sint-Jansplein. Waar de focus in het eerste luik lag op veiligheid, leefkwaliteit en duidelijke afspraken rond het gebruik en beheer van de publieke ruimte, voegde dit vervolproject daar een expliciete zorgdimensie aan toe. Met een brede blik op stadsontwikkeling, mobiliteit en veiligheid, werd het Sint-Jansplein tijdens de projectperiode verder getransformeerd tot een plek waar

mensen zich niet alleen veilig en welkom, maar ook ondersteund en verbonden voelden.

Centraal in dit project stonden het versterken van sociale netwerken, het stimuleren van ontmoeting en het activeren van de verschillende gebruikers van het plein: bewoners, passanten, handelaars, horeca-uitbaters en bezoekers. Er werd bewust geïnvesteerd in het creëren van nieuwe verbindingen, in het weven van een zorgend netwerk dat gedragen werd door zowel professionals als buurtbewoners zelf.

Een belangrijke hefboom hierbij waren twee tijdelijke functies die in het leven werden geroepen. De Pleinconnector speelde een sleutelrol in het verbinden van bestaande dynamieken op en rond het plein. Deze persoon bracht mensen en initiatieven samen, stimuleerde samenwerking tussen handelaars, buurtgroepen en stadsdiensten, en werkte actief aan het versterken van

lokale netwerken. Tegelijkertijd bood de Peercoach een laagdrempelig aanspreekpunt voor de meest kwetsbare groepen. Door aanwezig te zijn op het plein, in gesprek te gaan en begeleiding te bieden naar hulpverlening of buurtinitiatieven, werd ook deze vaak minder zichtbare groep actiever betrokken bij het leven op het plein.

Deze tijdelijke krachten werden niet los van het bestaande netwerk ingezet, maar verankerd binnen een weefsel van buurtorganisaties, hulpverleners en stadsdiensten.

Kindertekeningen op de elektriciteitskasten, bron: Stad Antwerpen

0.2. Opzet conceptstudie

Het bestek beschrijft drie samenhangende uitdagingen die richting gaven aan het onderzoek. Ze vormen de basis voor de analyse, het participatietraject en de latere visievorming.

De eerste ambitie gaat over de ruimtelijke verzoenbaarheid functies binnen lokale noden. Het Sint-Jansplein is vandaag een plek met een sterke grootstedelijke rol. De markt, de mobiliteitshub en tal van evenementen claimen veel ruimte en bepalen het ritme van de plek. Tegelijk is er nood aan een plein op menselijke schaal, waar kinderen kunnen spelen, buurtbewoners kunnen zitten, en waar ook kwetsbare groepen zich welkom voelen. De vraag luidt hoe het plein kan functioneren als markt- en evenementenruimte én tegelijk als buurtplein dat kleinschalig ondernemen, ontmoeten en spelen ondersteunt.

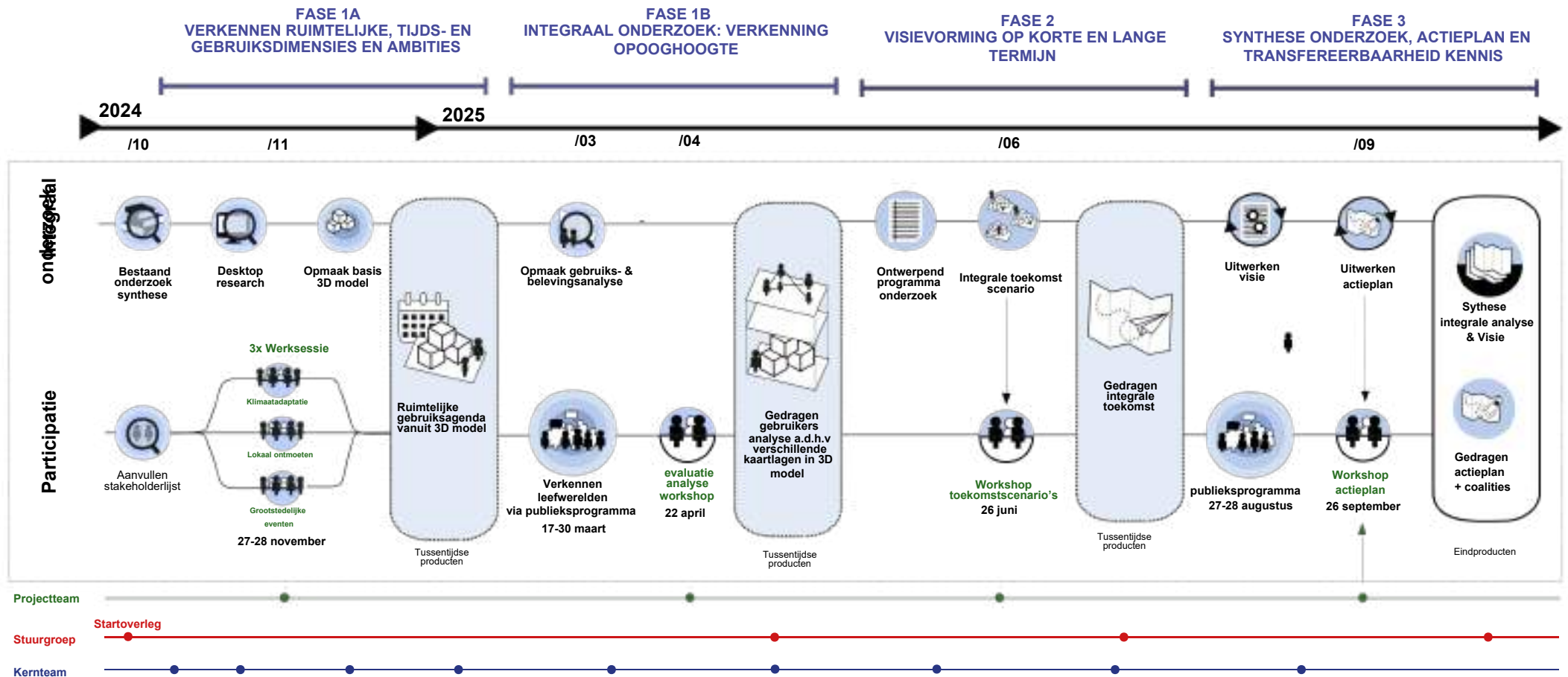
De tweede onderzoeksvraag focust op klimaatadaptatie in een sterk verharde en dichtbevolkte wijk. Het Sint-Jansplein ligt in een omgeving met weinig kwalitatief buurtgroen, veel hittestress en beperkte ondergrondse mogelijkheden door nutsleidingen en de grote parkeergarage.

De derde ambitie gaat over hoe een klein lokale publieke ruimte kan worden ontworpen voor een plek met zware druk, beperkte wortelruimte voor bomen en intensief gebruik.

De derde ambitie gaat over samenleven en verblijfskwaliteit. Het plein kent een grote diversiteit aan gebruikers en wordt op sommige momenten geconfronteerd met overlast, kwetsbare doelgroepen, sterke mobiliteitsstromen en hoge verhuisdynamieken. De uitdaging is hoe een publieke ruimte kan ontstaan die ontmoeting stimuleert, spanning wegneemt en bijdraagt aan een respectvolle convivialiteit. Dit vergt inzicht in leefwerelden, noden en fricties, en vraagt om vindplaatsgericht werken en coproductie met lokale actoren.

Tijdens de studie scherpten we deze ambities aan. Hieruit werden ruimtelijke randvoorwaarden geformuleerd die de basis werden voor een projectdefinitie. De actie agenda geeft dan weer een aanzet tot het gefaseerd realiseren van die projectdefinitie.

0.3. Tijdlijn conceptstudie

FASE 1A ANALYSE VERKENNEN VAN DE RUIMTELIJKE, GEBRUIKS- EN TIJDSDIMENSIE

Desktop onderzoek

Dezefase vatten we aan door bestaand onderzoek te analyseren en te synthetiseren. Daarnaast bouwden we een 3D-model van het plein waarmee we informatie in verschillende lagen verzamelden.

Stakeholdermapping

We vulden het overzicht met actoren van Zorgzaam Sint-Jansplein verder aan en ordenden ze verder per ambitie.

Werkgroepen 27-28 maart

Op basis van het desktop-onderzoek organiseerden we drie werkgroepen verdeeld per ambitie (werkgroep klimaatadaptatie, lokaal ontmoeten en grootstedelijke evenementen). Deze werkgroepen hadden als doel inzicht te krijgen in de bestaande kennis, toekomstplannen en de huidige werking van het plein.

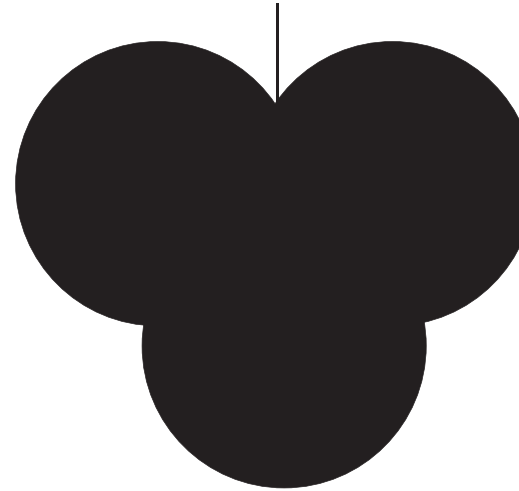
Deze werkgroepen bestaan uit het studieteam, de partners van Stad Antwerpen en district Antwerpen (Sporting A, Free Clinic, Permeke Bibliotheek) en andere lokale organisaties en enkele geëngageerde burgers.

Naast de werkgroepen planden we ook een aantal overleggen in met de volgende organisaties of stadsdiensten: — Indigo, uitbater parkeergarage — Dienst Mobiliteit — Dienst Markten en Evenementen

Observaties op het plein

Ombepaalde fenomenen en wrijvingen beter te begrijpen, hebben we naast de werkgroepen ook een aantal observaties op het plein uitgevoerd. Die werden vastgelegd aan de hand foto's.

SAMENSTELLING WERKGROEP

Wandeling tijdens werkgroep klimaatadaptatie

Werkgroep grootstedelijke evenementen

Werkgroep lokaal ontmoeten in DC Olijftak

Diverse activiteiten tijdens participatie in maart 2025, eigen beelden

FASE 1B ANALYSE VERKENNEN VAN DE LEEFWERELDEN

Kennismaking organisaties
Voorafgaand aan de brede participatie maakten we kennis met de verschillende partnerorganisaties: DC Olijftak, KRAS, Sporting A, Free Clinic en lokale organisaties (handelsvereniging en Antwerps Straatsyndicaat).

Activiteiten in de frituur maart 2025

Een belangrijke participatieve hefboom was de tijdelijke invulling van de voormalige frituur op het plein in maart 2025. We gebruikten de locatie als uitvalsbasis voor gesprekken, acties en bevestigingen. Door samenwerkingen aan te gaan met lokale organisaties (Free Clinic, Sporting A, Permeke bibliotheek, en het Antwerps Straatsyndicaat) bereikten we meer deelnemers en meer diverse doelgroepen. De meeste bezoekers kwamen uit de ruime omgeving rond het Sint-Jansplein. Dankzij de huis-aan-huis verspreide bewonersbrief werden ook bewoners uit de omliggende straten bereikt, wat de betrokkenheid vergrootte. Tijdens de driedaagse werd breed contact gelegd met verschillende gebruikersgroepen: buurtbewoners, kinderen, jongeren, ouderen,

straathoekwerkers, marktkramers en mensen in een kwetsbare positie.

Woensdag 26 maart

Op woensdagochtend plaatsten we een stand (enkele tafels) buiten aan de oude frituur om input te vragen aan bezoekers van de markt. Onze aanpak wekte veel interesse van passerende marktgangers. We vroegen hen waar ze vandaan kwamen en met welke frequentie ze naar de woensdagmarkt komen, wat hen aantrekt aan de markt en of ze ook gebruik maken van de vrijdagmarkt. We bereikten een divers publiek van marktbezoekers, wat resulteerde in veel te analyseren materiaal. Zelfs enkele bezoekers van buiten de wijk (zoals Linkeroever) gaven hun mening. Terwijl de marktkramers hun kramen afbraken, gingen we ook langs bij enkele van hen om te horen hoe de markt en de ruimtelijke (indeling) van het plein hen ondersteunt of juist tegenwerkt.

Donderdag 27 maart

Op donderdag vond een open atelier (inloopmoment) plaats in de avond (omwille van de Ramadan pas na zonsondergang). Veel buurtbewoners kwamen tijdens dit open atelier langs om

ideeën te delen. Later op de avond van 27 maart nodigde we de buurt uit om samen te eten in de frituur. Veel buurtbewoners die eerder op de dag waren langsgekomen, kwamen terug voor deze gezamenlijke maaltijd. De Portugese kroketten die werden voorzien vielen erg in de smaak. Algemeen bleek dat samen eten verschillende mensen echt samenbrengt: de drempel om met elkaar in contact te komen verdween en buurtbewoners van diverse achtergronden praatten in een gemoedelijke sfeer met elkaar.

Vrijdag 28 maart

Op vrijdag liep het open atelier de hele dag door. Wederom kregen buurtbewoners de kans om binnen te wandelen en een rondleiding te krijgen langs de posters waar ze hun ideeën of bedenkingen konden achterlaten.

In de namiddag sloten we af met koffie en taart, in samenwerking met Free Clinic.

Dit gezellige moment lokte opnieuw verschillende buurtbewoners, waaronder een aantal die we eerder die week al gezien hadden. Ook geëngageerde ouderen – zoals leden van een oud buurtcomité – kwamen langs en namen

deel aan de gesprekken. Deze oudere bewoners brachten hun jarenlange ervaring in de wijk mee in de discussie, en toonden zich erg begaan met de toekomst van het Sint-Jansplein.

Werkgroep evaluatie analysefase
22 april

Deze werkgroep stond in het teken van een validatie van de tussentijdse analyse, het samenbrengen van inzichten uit de verschillende werklijnen en de voorbereiding van de visievorming.

Try-out Toolkit Feminine city

Een andere project van Endeavour, The Feminine City, liep deels parallel met deze studie. Vanuit Endeavour zagen we dus een opportuniteit om de inzichten, kennis en methodieken die we tijdens het traject van The Feminine City verwierfden ook in te zetten op het Sint-Jansplein. We organiseerden een try-out van onze toolkit op het Sint-Jansplein met een vaste vrouwengroep bijeengebracht door SAAMO. De resultaten hiervan lees je verderop in dit rapport.

Diverse activiteiten tijdens participatie in maart 2025, eigen beelden

Werkgroep evaluatie analyse fase, eigen beelden

FASE 2 ONTWERPEND ONDERZOEK EN VISIE VORMING

Werkgroep ontwerpend onderzoek
26 juni 2025

In eenderdewerkgroep concentreerden we ons samen met de deelnemers op het ontwerpend onderzoek. We maakten samen een SWOT-analyse van de verschillende scenario's.

Buurtparticipatie in de voormalige
frituur
27-28 augustus 2025

Eind augustus organiseerden we een tweede maal een brede participatietweedaagse. Twee dagen lang gebruikten we het leegstaande frituurgebouw als uitvalsbasis gesprekken. De doelstelling van deze participatieronde was tweeledig:

- Input verzamelen voor de analysefase van ons onderzoek
- Het plein activeren via laagdrempelige activiteiten die verschillende doelgroepen aanspreken.

Hierbij focusten we op de toekomst van het Sint-Jansplein en polsten we bij buurtbewoners waar voor hen de prioriteiten liggen.

Op woensdagochtend waren we

aanwezig met een stand voor de oude frituur, vlak naast de markt. Met enkele tafels, posters en kaarten gingen we in gesprek met de vele voorbijgangers en marktbezoekers. De zichtbaarheid van de stand zorgde ervoor dat heel wat mensen spontaan bleven stilstaan en hun mening deelden. Sommige bezoekers kwamen uit de onmiddellijke omgeving en deelden ervaringen van het dagelijkse gebruik van het plein. Opvallend was dat ook een significant aantal bezoekers van verder weg kwamen (bijvoorbeeld Linkeroever).

Het open inloophmoment in de namiddag bood daarnaast ruimte voor meer diepgaande gesprekken. We plaatsten de tafels buiten omwille van het mooie weer. Dit zorgde voor veel zichtbaarheid en bood tegelijk de mogelijkheid om in een rustige setting langere gesprekken te voeren en ideeën concreet te maken.

Op donderdag sloten we aan bij de Spektakeldag die plaatsvond op en rond het plein. In samenwerking met Sporting A en de partners van De Noordpool werden er sport- en spelactiviteiten georganiseerd voor kinderen en jongeren. Vanuit Endeavour voegden we daar een kinderworkshop aan toe, waarin kinderen

via tekeningen en een maquette hun ideeën voor het plein konden verbeelden en delen.

Na de kinderworkshop organiseerden we opnieuw een open inloophmoment in het frituurgebouw, dat doorliep tot in de avond zodat ook werkende buurtbewoners de

Kinderworkshop tijdens Spektakeldag en participatie in de zomer, eigen beeld

kans kregen om langs te komen.

Overlegmoment vrijwilligers Freeclinic
We planden nog een extra moment met vrijwilligers van Freeclinic om samen naar de video's over de ruimtelijke gebruiksagenda te kijken en hun input te verzamelen rond de ontwerpvisie.

Werkgroep ontwerpend onderzoek in de voormalige frituur, eigen beeld

Overleg met vrijwilligers van Freeclinic in de voormalige frituur, eigen beeld

FASE 3 SYNTHESE ONDERZOEK EN ACTIEAGENDA

Terwijl we onze visie verder verfijnden aan de hand van de resultaten van de participatie werkten we ook toe naar een vertaling van de visie naar een concreet actie- en vlekkenplan. Vanuit het studieteam deden we een eerste voorzet voor mogelijke acties. Deze vormden het vertrekpunt voor de laatste werkgroep.

Werkgroep actieagenda

26 september

Tijdens de laatste werkgroep gingen we aan de slag met het vlekkenplan en de bijhorende acties. Deze sessie vormde het sluitstuk van het proces en had als doel om de visie te vertalen naar een concreet handelingskader. We verzamelden gerichte feedback op het vlekkenplan en toetsten af of dit plan voldoende functioneerde als ruimtelijke vertaling van de gedeelde visie en de randvoorwaarden.

Samen met de deelnemers vulden we de bestaande acties verder aan. Voor elke actie bespraken we welke partners betrokken konden worden, hoe haalbaar de uitvoering is en op welke termijn ze best wordt aangepakt. Daarbij werd ook gekeken naar mogelijke koppelkansen met lopende trajecten of stedelijke

projecten. In een volgende stap voerden we een collectieve oefening rond prioritering uit. De deelnemers gaven hun voorkeuren aan via stickers en bespraken de onderlinge samenhang tussen de verschillende acties. Op die manier kwamen we tot een gezamenlijke inschatting van urgentie, impact en uitvoerbaarheid. Deze oefening maakte zichtbaar welke projecten op korte termijn kunnen worden opgestart en welke ingrepen eerder op middellange of lange termijn thuishoren.

De werkgroep vormde zo een belangrijk moment van afstemming. Hier werd de draagkracht van de voorgestelde visie bevestigd en tegelijk duidelijk gemaakt waar verdere verfijning of fasering nodig is om tot uitvoering te kunnen komen.

Werkgroep actieagenda, eigen beeld

BETROKKEN ACTOREN

Hieronder wordt een overzicht gegeven van alle betrokken organisaties tijdens de verschillende werkgroepen, participatie met bewoners en interviews:

Stad/district Antwerpen

- Dienst Klimaat & Leefmilieu
- Dienst Publieke Ruimte
- Dienst Groen, boomexpert
- Dienst Detailhandel en Horeca
- Dienst Jeugd
- Dienst Markten en Foren
- Dienst Mobiliteit
- Dienst Materiaalverhuur/

evenementen

- Dienst Onderwijs
- Dienst Sport, Sporting A
- Dienst Maatschappelijke veiligheid
- Klimaatraad
- AG VESPA
- DC De Olijftak
- Peercoach - Free Clinic
- Peeroutreacher (vrijwilliger)
- Gemeenschapswachten
- Politie - wijkteam city
- Aquafin

Lokale organisaties

- Klimplant en Recht op Lucht
- Indiener burgerbegrotingsprojecten
- KRAS jeugdwerk noord
- Community Health Workers
- Permeke bibliotheek Antwerpen
- School Sint-Henricus
- Handelaarsvereniging op en rond het Sint-Jansplein'
- Antwerps Straatsyndicaat

1. SITUERING IN DE ATHENEUMWIJK

Het Sint-Jansplein bevindt zich in de Atheneumwijk, in het gebied Antwerpen Noord. In dit hoofdstuk bespreken we bondig de context van de wijk. We geven een beknopte geschiedenis van het plein en enkele kerninzichten over de wijk aan de hand van cijfers uit de stadsmonitor van Antwerpen. Als derde schetsen we de planningscontext en als laatste onderdeel beschrijven we de uitdagingen op vlak van klimaatadaptatie vanuit het Groenplan Antwerpen.

1. SITUERING IN DE ATHENEUMWIJK

1.1 Situering in de Atheneumwijk

1.1.1 Geschiedenis Sint-Jansplein

1.1.2. Sint-Jansplein in de Atheneumwijk en 2060

1.1.3. Planningscontext

1.1.4. Klimaatadaptatie: Groenplan Antwerpen

1.2. Situering in de stad

1.2.1 Sint-Jansplein als bovenlokaal evenementenplein

1.1. Situering in de Atheneumwijk

1.1.1. Geschiedenis Sint-Jansplein

Het 1830e plein is deels ontstaan door de stadsomwalling in Antwerpen-Noord. Het stadsbestuur vernoemde het plein naar herberg "Den ouden Sint-Jan".

In de beginjaren groeide het plein uit tot een belangrijke plek voor de buurt. In 1920 sierden grote bomen en een muziekkiosk het plein. Deze kiosk was een populaire plek waar orkesten optraden, maar deed 's nachts ook dienst als schuilplaats voor nachtbrakers die hun roes uitsliepen. In de loop van de 20e eeuw veranderde het plein ingrijpend.

Na jaren van verval werd de bouwvallige kiosk in 1956 afgebroken. Enkele jaren later verdwenen ook de originele kasseien onder een laag asfalt, waardoor het plein een verhard en kaal karakter kreeg. Toch behield het zijn functie als marktplein en open ruimte voor activiteiten. Volgens buurtverhalen organiseerden jongeren er in de jaren zestig basketbalwedstrijden.

Eind 20e eeuw groeide de wens om het verouderde, stenige plein nieuw leven in te blazen. In de tweede helft van de jaren 90 werd een herinrichtingsplan uitgewerkt dat twee doelen combineerde: het plein vergroenen en aantrekkelijker maken, én een ruime ondergrondse parkeergarage aanleggen om de parkeerdruk in de buurt te verlichten.

De werken startten in 1999. In 2001 opende de stad het vernieuwde plein: een ruim, vierkant plein met nieuwe bomenrijen en daaronder een parkeergarage op twee niveaus. In het midden werd geen kiosk teruggeplaatst, maar in 2003 kreeg het plein wel een artistieke landmark. De internationaal gerenommeerde Antwerpse kunstenaar Panamarenko schonk zijn wijk een sculptuur van een vliegenier met zes propellers. Deze sculptuur, Het Vliegerke, symboliseert het innovatieve en eigenzinnige karakter van de buurt.

Het eerste decennium van de 21e eeuw

kende het Sint-Jansplein wisselend succes. Tegelijk bleef de buurt kampen met sociale problemen (zie 1.2) die het imago van het plein negatief beïnvloedden. In 2020 zette de stad nieuwe stappen om het plein meer kleur en aantrekkingskracht te geven. Kunstenaar Werner Mannaers transformeerde het kleine paviljoen op het plein – ooit opgetrokken als openbaar toilet en later decennialang uitgebaat als frituur – met een kleurrijke mozaïekbekleding als visuele ode aan Panamarenko.

Het paviljoen huisvestte tot 2023 frituur Skyline en staat momenteel leeg, in afwachting van een nieuwe invulling (de stad lanceerde begin 2024 een oproep voor een nieuwe uitbater).

Joseph de Ferraris, 1771-1778, geraadpleegd via Geopunt

Vandermaelen kaart: Carte topographique de la Belgique à l'échelle de 1 à 20.000, 1846-1854

Sint-Jansplein met aanduiding vesten, eigen beeld

1900

1910

1930

Spaanse omwalling: ter hoogte van huidig Sint-Jansplein (met Entrepot op achtergrond), F. Joostens

Omgeving Sint-Jansplein, Gervais, Aug., 1898

Op het Sint-Jansplein wordt een luchtballon opgelaten ter gelegenheid van Antwerpen Kermis, 15/08/1903

Sint-Jansplein, een Duitse parade Antwerpen 1914, Borrenbergen, W.

Sint-Jansplein: de kiosk en de bomen, Antwerpen 1912, Verzonden aan Baronne Albert de Jamblinne, Avenue de Tervuren 73, Brussel

Het Sint-Jansplein met rechts de muziekkiosk en rondom hoge bomen, niet gedateerd

De voorgevels van de huizen aan het Sint-Jansplein 16 - 18. Op 16 café Van Maerlant uitgebaat door J. Schot - Hollants, op 17 een groothandel in huishoudartikelen Ysebaert - Torfs en op 18 café Roxy, 1931

1960

1970

1980

Omhakken van bomen op Sint-Jansplein 1959

Jo Haazen met rijdende beiaard op Sint-Jansplein, '70

Ordedienst Democratisch front 19/04/1975. Agenten en officier bij combi's.

Wilde en verwilderde duiven worden aan het Sint-Jansplein in netten gevangen, Meyers, Ronny
De Nieuwe Gazet, 10/09/1975

Circus Sarrasani in volle feestverlichting. Kaart werd uitgedeeld te Antwerpen voor het optreden van 1966/09/2-25 op het Sint-Jansplein.

De inhuldiging van een nieuwe stedelijke lagere school in de Sint - Gummarusstraat op 5 september 1973. De leerlingen vertrekken in stoet vanaf het Sint-Jansplein voorafgegaan door muziekkorpsen en majorettes

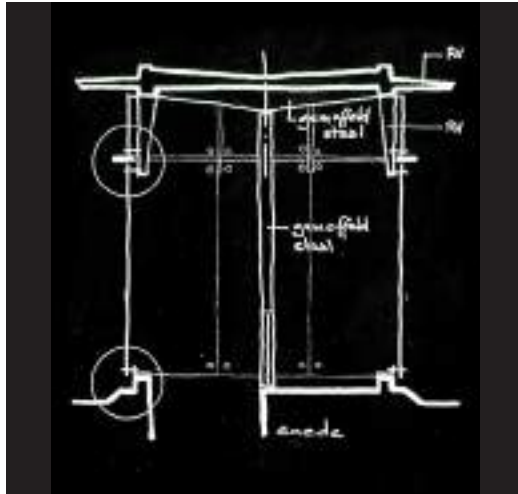

Betoging van het Democratisch front op het Sint-Jansplein 19-04-19

Werken: heraanleg van het Sint-Jansplein, Antwerpen 1986

2000

Ontwerptekening heraanleg Sint-Jansplein, 2001

Ontwerp heraanleg Sint-Jansplein, Huysmans, Mo, 2001

Luchtfoto tijdens renovatiewerken aan het plein, 05/02/2000, Coolens, Guido, Gazet van Antwerpen

De Filharmonie op het Sint-Jansplein, 22/09/2008

Wekelijkse marktdag, Toussaint, Frank, Gazet van Antwerpen

1.1.2. Sint-Jansplein in de Amandus-Atheneum wijk en 2060

AMANDUS-ATHENEUMWIJK IN CIJFERS

De wijk Amandus-Atheneum wordt gekenmerkt door compacte woonvormen. Meer dan de helft van de woningen (55%) is kleiner dan 80 m². De gemiddelde woonoppervlakte bedraagt 87 m², ruim onder het stedelijke gemiddelde van 107 m². Appartementen domineren het woningaanbod: bijna 87% van de woningen valt onder dit type. Vrijstaande of halfopen bebouwing komt nauwelijks voor. De compacte bebouwing vertaalt zich in een hoge woondichtheid van 145,6 woningen per hectare. Slechts 20,7% van de bewoners woont in een zelfbewoonde eigendomswoning, gemiddelde lage tegenoverstand, gecombineerd met een groot aantal verhuurwoningen, wijst op een zwakkere verankering van bewoners in hun woning en buurt. Daardoor is de wijk gevoeliger voor gentrificatie en sociaal-ruimtelijke druk.

Publieke ruimte en groen

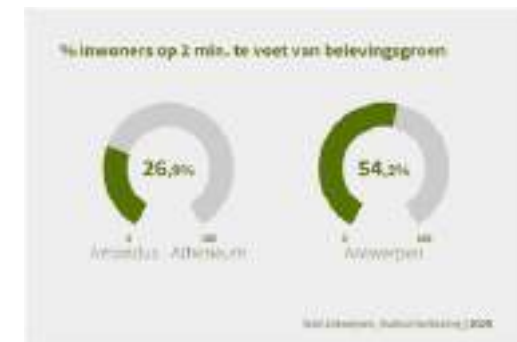
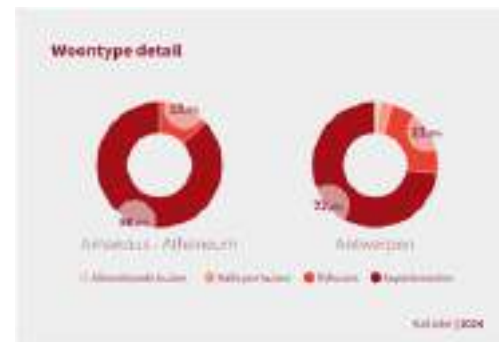
In een dense en diverse wijk waar woningen vaak een beperkte oppervlakte hebben, speelt publieke ruimte een essentiële rol. Ze fungeert niet alleen als doorgangsruijme of functionele infrastructuur, maar ook als

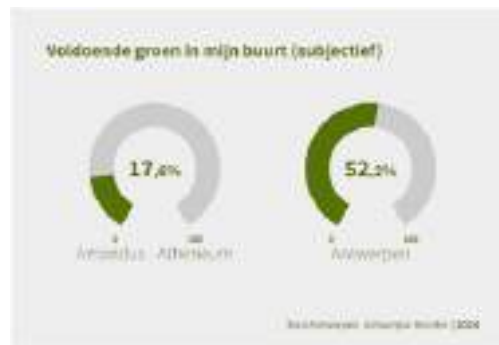
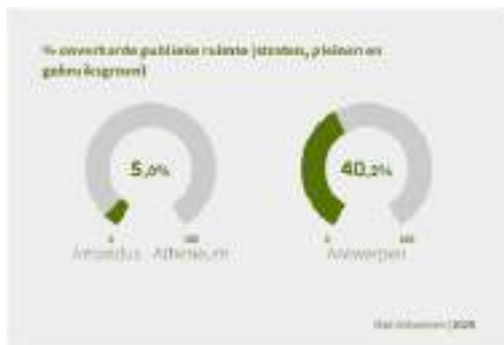
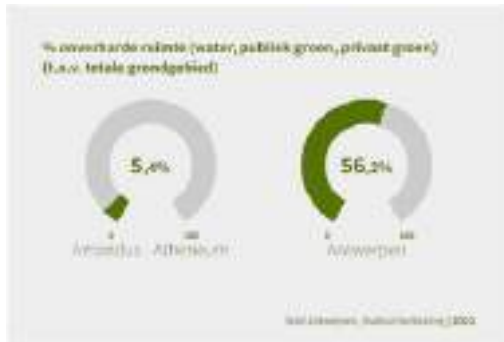
gedeelde leefomgeving waar bewoners elkaar ontmoeten, tot rust komen, zich verplaatsen of hun kinderen laten spelen. In een context van kleine woningen en hoge woondichtheid krijgt de publieke buitenruimte daardoor een nog grotere betekenis.

De wijk scoort echter beduidend lager dan het stedelijke gemiddelde op vlak van beschikbaarheid en kwaliteit van groen. Slechts 26,9% van de bewoners woont op twee minuten wandelafstand van belevingsgroen, en de oppervlakte per inwoner bedraagt amper 0,3 m². Ook het aandeel onverharde publieke en gebruiksgroen, blijft beperkt tot 5%, tegenover 40,2% voor heel Antwerpen. In straten, zoals pleinen, speelt het aandeel onverharde ruimte slechts 3,1% (Antwerpen: 8,7%). De totale onverharde ruimte – inclusief privaat groen en water – komt uit op 5,4%, terwijl dat stadsbreed ruim boven de 50% ligt. Ook het aandeel privaat groen blijft met 4,5% beduidend lager dan het stedelijke gemiddelde van 8,3%.

De subjectieve beleving sluit daar nauw op aan: slechts 17,6% van de bewoners groen

geeft aan dat er voldoende aanwezig is in de buurt. Daarnaast is ook het aandeel grotere groenzones in de wijk beperkt. In de

stadsmonitor worden vier niveaus van gebruiksblok- of -stadsdeel (niveau), maar Amandus-Atheneum beschikt nauwelijks over buurtgroen (>0,5 ha) of wijkgroen (>5 ha), terwijl deze elders in de stad ruimer aanwezig zijn. Dit maakt dat grotere kwalitatieve groenzones—plekken waar bewoners kunnen wandelen, sporten of picknicken—op wandelafstand zich beperken tot Park Spoor Noord. Tot slot is ook het aantal bomen in straten en pleinen per inwoner lager dan gemiddeld: 0,060 in Amandus-Atheneum tegenover 0,113 in Antwerpen. Dit beperkt niet alleen de visuele en ecologische kwaliteit van de publieke ruimte, maar ook de mogelijkheden tot verkoeling en waterinfiltratie. Deze cijfers wijzen op een duidelijke groene en onverharde ruimte. Kleine, gerichte ingrepen – zoals het vergroenen van

dynamiek en uitdagingen op het vlak van wonen en publieke ruimte vraagt om een geïntegreerde aanpak. Door te investeren in betaalbare en kwalitatieve huisvesting, het versterken van sociale netwerken en het vergroenen van de publieke ruimte kan de wijk verder evolueren tot een inclusieve en leefbare omgeving voor alle bewoners.

uitdaging: de schaarste aan

binnengebieden, het ontharden van pleinen of het aanplanten van bomen – kunnen hier een groot verschil maken. Het Sint-Jansplein, als centrale ontmoetingsplek in de wijk, biedt daarbij belangrijke kansen. Als scharnierpunt tussen gebruikers, functies en netwerken kan het plein uitgroeien tot een gedeelde buitenkamer van de wijk. Amandus-Atheneum heeft een rijke en een dynamische toekomst als diverse geschiedenis als aankomstplek van publieke investeringen, sterke sociale leefomgeving. De combinatie

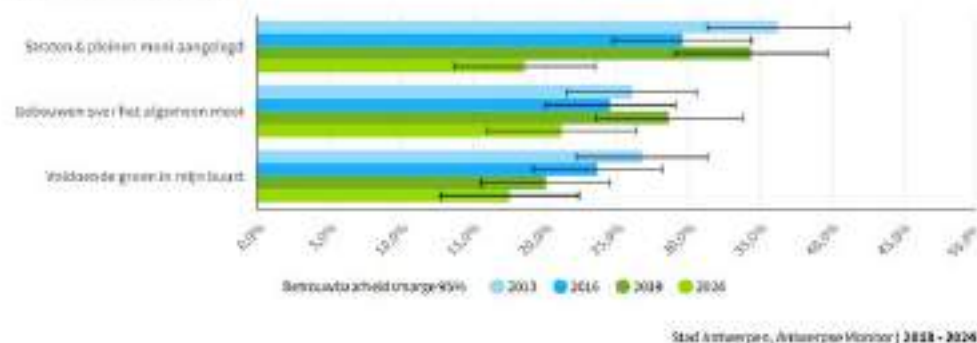
MAATSCHAPPELIJKE VEILIGHEID

De gebruikte gegevens zijn afkomstig uit de Antwerpse Stadsmonitor, een grootschalige bevraging bij bewoners die elke drie jaar wordt uitgevoerd. De meest recente cijfers voor Amandus-Atheneum zijn verzameld in het voorjaar van 2024. Inwoners geven hun mening over diverse aspecten van hun leefomgeving, waaronder netheid, veiligheid en mobiliteit. Dankzij de vergelijking met het stedelijk gemiddelde biedt de monitor een objectieve basis om lokale sterktes en uitdagingen te identificeren. In het geval van Amandus-Atheneum benadrukken de resultaten vooral de nood aan maatregelen rond sociale veiligheid, leefbaarheid en zorg in de publieke ruimte.

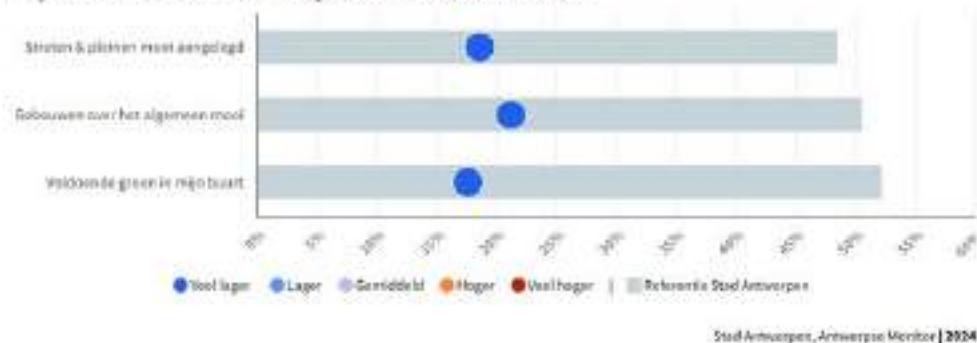
De sociale en maatschappelijke veiligheid in de wijk Amandus-Atheneum scoort op meerdere vlakken lager dan het stedelijk gemiddelde. Bewoners van de wijk ervaren meer overlast dan elders in de stad. Vooral het aandeel respondenten dat hinder ervaart van rommel op straat ligt aanzienlijk hoger dan in de rest van Antwerpen. Ook klachten over alcohol- of druggebruikers, beschadigd straatmeubilair en bekladding van gebouwen komen hier frequenter voor. Wat het subjectieve veiligheidsgevoel betreft, voelt bijna één op vijf bewoners zich vaak onveilig in de eigen buurt. Dat is een stuk hoger dan het stedelijk gemiddelde. Ook de waargenomen kans om lastiggevallen te worden op straat of betrokken te raken bij een verkeersongeval ligt hoger

dan elders in de stad. Op het vlak van buurtverbondenheid en sociale cohesie blijven de scores in Amandus-Atheneum eveneens achter. Zo kent men elkaar minder goed dan gemiddeld en neemt men minder vaak deel aan buurtactiviteiten. Terwijl in andere Antwerpse wijken ruim de helft van de bewoners zich sterk thuis voelt in de buurt, ligt dat aandeel in deze wijk merkbaar lager. Tegelijk laat ook de fysieke leefomgeving te wensen over: bewoners zijn minder tevreden over de netheid, het groenaanbod en de uitstraling van pleinen en gebouwen in vergelijking met het stedelijk gemiddelde.

Uitzicht van de buurt Amandus - Atheneum

Uitzicht van de buurt Wijk Amandus - Atheneum vergeleken met Stad Antwerpen

SOCIALE CONTEXT

Aankomstwijk

De Amandus-Atheneum-wijk, in het hart van Antwerpen-Noord, fungeert al decennialang als aankomstplek voor mensen van over de hele wereld. Deze rol als eerste thuis voor nieuwkomers maakt de wijk een dynamische en diverse omgeving waar bewoners zich vestigen, gezinnen stichten en bijdragen aan het stedelijke weefsel. Antwerpen-Noord is dan ook niet enkel een doorgangsruijme, maar een levendige woonwijk waar diversiteit en verbondenheid centraal staan.

Transformaties in de wijk

In de afgelopen decennia realiseerde de stad belangrijke investeringen die de publieke ruimte op verschillende plekken hebben versterkt. Ook binnen de wijk kwamen waardevolle voorzieningen tot stand, zoals bibliotheek Permeke en Designcenter De Winkelhaak. Tegelijk geven lokale actoren en bewoners aan dat er blijvend aandacht nodig is voor minder zichtbare, maar fundamentele noden: betaalbare en kwalitatieve huisvesting, een inclusieve publieke ruimte en toegankelijke basisvoorzieningen. Sociale dynamiek en voorzieningen

Antwerpen-Noord is een van de meest cultureel diverse wijken van Vlaanderen. De dagelijkse dynamiek – met markten, buurtwinkels en cafés – toont hoe stedelijkheid en nabijheid hand in hand gaan. Hier krijgt de grootstad een menselijke schaal. Ondanks de hoge

verhuiscijfers blijft het sociale weefsel opvallend sterk. Een fijnmazig netwerk van handelaars, bewonersgroepen en voorzieningen stimuleert ontmoeting en samenwerking. Deze netwerken zijn cruciaal voor het dagelijkse leven in de wijk en versterken het gevoel van verbondenheid.

Recente evoluties

De voorbije maanden kreeg Antwerpen-Noord opnieuw veel media-aandacht. Twee dodelijke incidenten aan Schijnpoort en Duinplak vormden pijnlijke kantelmomenten. Ze maakten zichtbaar wat veel bewoners al langer ervaren: dat het dagelijkse leven in Antwerpen-Noord onder druk staat. Achter deze incidenten schuilt een complex geheel van sociale en ruimtelijke factoren: armoede, hoge bevolkingsdichtheid, beperkte woonkwaliteit, verharding en een tekort aan rustplekken en hittebestendigheid. Collectieve stem uit de wijk

De verschillende acties en een open brief gericht aan schep en Patrick Janssens leidden tot een golf van herkenning. Verschillende buurtorganisaties – van straathoekwerk en jeugdwerkingen tot middenveldverenigingen – sloten zich aan bij een gezamenlijke oproep voor een nieuw perspectief: 2060 United. Deze beweging, die verwijst naar de postcode van Antwerpen-Noord, plaatst niet enkel veiligheid, maar ook ruimte, zorg en toekomstkansen centraal. Ze benadrukt dat de wijk geen “probleemwijk” is, maar een wijk met oplosbare problemen.

Antwerpen-Noord als aandachtswijk
Het bestuursakkoord van de stad Antwerpen voorziet verhoogde inspanningen en een wijkgerichte aanpak in aandachtswijken. Antwerpen-Noord is daarbij aangeduid als eerste prioritaire wijk, op basis van criteria zoals hoge bevolkingsdichtheid, veel verhuisbewegingen, huisvestingsproblemen, sociale ongelijkheid en problematiek rond onwettig verblijf. Daarnaast kent de wijk een verhoogde kwetsbaarheid op het vlak van onderwijs, werk en gezondheid. Met een wijkactieplan wil de stad over de beleidsdomeinen heen de leefbaarheid verbeteren en zo bijdragen aan een aangenamere, veiligere en sterkere buurt.

Poster ‘Geen probleemwijk’, Facebook Op&rond het Sint-Jansplein

1.1.3. Planningscontext

Het Sint-Jansplein maakt deel uit van het plangebied van het gemeentelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP) 2060, dat in 2012 werd vastgesteld. Dit RUP fungeert als strategisch instrument om de revitalisering van Antwerpen-Noord – en meer bepaald de wijken Amandus-Atheneum en Stuivenberg – planologisch te ondersteunen. Het ligt in een deelgebied met een mix van statige burgerwoningen, handelszaken voormalige magazijnen. Deze verweving van wonen en handel is kenmerkend voor de historische ontwikkeling van het plein en zijn omgeving.

het RUP is het Sint-Jansplein aangeduid als zone met een overdruk handel en horeca. Dat betekent dat er specifieke bouw- en gebruiksvoorschriften gelden die de aanwezigheid van winkels en horecazaken in de woonomgeving mogelijk maken, zolang ze passen binnen de draagkracht van het bouwblok en de woonkwaliteit behouden blijft. Daarnaast maakt het plein deel uit van een stedelijke boulevard (Vondelstraat – Sint-Gummarusstraat – Diepestraat), wat wijst op de strategische rol die het speelt in de ruimtelijke en mobiliteitsstructuur

van het district.

Het RUP 2060 benadrukt het belang van kwalitatief ingerichte publieke ruimte, en het Sint-Jansplein vormt een expliciet onderdeel van die ambitie. De inrichting van het plein moet niet alleen de verblijfskwaliteit verhogen, maar ook bijdragen aan de vergroening van het dichtbebouwde stadsweefsel.

Samengevat vormt het RUP 2060 het juridisch-planologisch kader waarbinnen het Sint-Jansplein zich verder ontwikkelt. Het combineert aandacht voor erfgoed, handel, sociale functies en woonkwaliteit met een duidelijke ambitie tot vergroening en ontmoeting in het publieke domein.

Stad Antwerpen. (2012). Toelichtingsnota RUP 2060. Gemeentelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan 2060. Antwerpen: Bedrijfseenheid Stadsontwikkeling.

grenzen	
	RUP contour
	percelen
	op te heffen verkavelingsplan
	hoofdgebouwen
	bijgebouwen
bestemmingen	
	Artikel 1: Zone voor wonen - (Wo)
	Artikel 2: Zone voor detailhandel - (De)
	Artikel 3: Zone voor centrumfuncties - (Ce)
	Artikel 4: Zone voor maatschappelijke functies - (Ma1)
	Artikel 5: Zone voor maatschappelijke functies -
	Artikel 6: Zone voor groen - (Gr)
	Artikel 7: Zone voor publiek domein - (Pu)
	Artikel 8: Overdruk - handel en horeca - (hr)
	Artikel 9: Overdruk - binnengebied
	Artikel 10: Overdruk - bouwblokproject met aanduiding kenmerk "1" of "2"
	gemeengd project (Ma2)

1.1.4. Groenplan district Antwerpen

Het Groenplan voor beleidsdistrict Antwerpen voorbeeld district groennetwerk wil versterken en strategisch. Het vertrekt vanuit vier thema's – stedelijk, ecologie, water en temperatuur – waarbij per wijk knelpunten en kansen worden geanalyseerd en vertaald in concrete opgaven. Het doel is een samenhangend en klimaatrobuust groennetwerk dat zowel ecologische kwaliteit als sociale leefbaarheid bevordert.

De ambitie is duidelijk: elk district, hoe dichtbebouwd ook, moet beschikken over voldoende toegankelijke, kwalitatieve en koele groengebieden, bereikbaar voor iedereen en in het bijzonder voor kwetsbare groepen. Daarbij geldt het principe dat elke bewoner recht heeft op minstens 4 m² gebruiksgroen binnen wandelafstand en één koele plek op maximaal 150 meter.

Het Sint-Jansplein: van stedelijk knooppunt tot groene schakel

Het Sint-Jansplein, in de wijk Amandus-Atheneum, is vandaag een van de grootste verharde pleinen van de Antwerpse binnenstad. Door zijn centrale

ligging, omvang en intensief gebruik vervult het een strategische rol binnen het Groenplan. De wijk telt slechts 5 m² gebruiksgroen per inwoner – net boven de norm – en is voor 86,8% verstedend, wat haar tot de op één na meest verharde wijk van de 19e-eeuwse gordel maakt.

In het pleinkoelteplek, waterbuffer, ecologische stapsteen. Via potentiële beplanting en herinrichting kan het meerdere functies combineren:

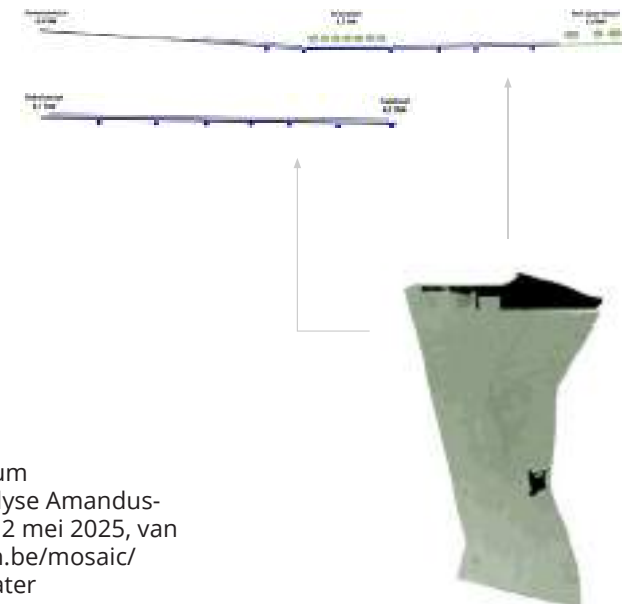
- Klimaatbuffer: het plein is het laagste punt van de wijk (4,7m TAW) en ontvangt afstromend water van noord en zuid. Door ontharding en infiltratievoorzieningen kan het fungeren als buffer bij hevige regenval.
- Afkoeling: het plein behoort vandaag tot de warmste zones in de wijk. Door schaduwplekken, bomen en water te integreren, kan het een noodzakelijke koelteplek worden op wandelafstand voor bewoners.
- Ecologische schakel: ondanks zijn stenige karakter blijkt het plein nu al

een migratieroute voor soorten als honingbijen, hoenderbeet en putters. Met gerichte vergroening kan het een volwaardige 'stapsteen' worden in het stedelijk weefsel.

Het Sint-Jansplein belichaamt de uitdagingen én kansen van vergroening in een dense stadswijk. In Amandus-Atheneum, waar open ruimte schaars is en kwetsbare groepen talrijk zijn, is multifunctioneel gebruik van publieke ruimte cruciaal. Het plein biedt daarvoor

een unieke kans.

Vergroening is hier geen luxe, maar een noodzaak: het Sint-Jansplein kan uitgroeien tot groene long, klimaatbuffer, koelteplek én sociale huiskamer van de wijk. Investeren in zijn vergroening betekent investeren in gezondheid, samenhang en klimaatrobuustheid, midden in een buurt die het nodig én verdiend heeft.

Wijkanalyse Amandus-Atheneum
Stad Antwerpen. (z.j.). Wijkanalyse Amandus-Atheneum. Geraadpleegd op 12 mei 2025, van <https://stadincijfers.antwerpen.be/mosaic/hoofd-dashboard/groen-en-water>

1.2. Situering in de stad

1.2.1. Sint-Jansplein als bovenlokaal evenementenplein

Antwerpen beschikt over permanente pleinen en tijdelijke locaties die regelmatig voor evenementen worden gebruikt. Tot de belangrijkste vaste evenementenpleinen behoren onder andere de Grote Markt, Groenplaats, Steenplein, Theaterplein, Sint-Jansplein, De Coninckplein, Hanzestedenplaats (MAS-plein), Koningin Astridplein en Dageraadplaats. Daarnaast zijn er grote occasionele terreinen zoals Spoor Oost, delen van Park Spoor Noord, het Zuidpark, de Scheldekaaien (Zuid), Park Middenvijver en de Boeienweide op grond waarvan specifiek worden ingezet. Deze laatste bieden enorm veel ruimte, maar zijn geen traditionele stadspanen en worden vooral gebruikt om de druk op de binnenstad te verlichten wanneer nodig of wanneer het evenement te groot is.

Elke locatie heeft haar eigen karakter en geschiktheid voor bepaalde soorten evenementen. Hiervan maakten we een

overzicht op de volgende pagina.

Rol van het Sint-Jansplein als evenementenplein
Binnen het netwerk van Antwerpse pleinen neemt het Sint-Jansplein een bijzondere plaats in. Het plein ligt in de wijk 2060 (Amandus-Atheneum), net ten noorden van de oude binnenstad, op korte wandelafstand van het Centraal Station en het drukke premetro- en busknooppunt Rooseveltplaats. Hiermee combineert het een goed bereikbare, centrale ligging met de kenmerken van een ruim opgezet stadspan. In tegenstelling tot historische pleinen is het Sint-Jansplein modern heraangelegd (rond 2000) als één grote vlakke open ruimte. Het fungeert als belangrijk marktplein en heeft zich ontwikkeld tot een evenementenplein het hele jaar door.

Het Sint-Jansplein wordt genoemd als het grootste evenementenplein van de stad Antwerpen. Dankzij die omvang en intensief gebruik is dit plein uitgegroeid

toteenvolwaardig alternatief voor de centrumpleinen. Waar de Grote Markt of Groenplaats soms beperkingen kennen (ruimte, erfgoed, omwonenden) en waarvoor de stad een spreidingsbeleid hanteert om overlast te doseren, steekt het Sint-Jansplein er bovendien door regelmatig grote publieksevenementen te hosten zonder al te veel congestie in het toeristische hart van de stad.

Voordelen van het Sint-Jansplein ten opzichte van andere pleinen
Vergeleken met andere Antwerpse pleinen biedt het Sint-Jansplein een aantal uitgesproken voordelen als evenementenlocatie:

- Vlotte bereikbaarheid
- Centrale ligging in de stad
- Ruime oppervlakte en rechthoekige vorm (~5.000 m²)
- Geen doorgaand verkeer
- Verharde, egale ondergrond
- Open lay-out en meerdere toegangen wat zorgt voor eenvoudige op- en afbouw

— Aanwezige nutsinfrastructuur

Samengevat onderscheidt het Sint-Jansplein zich door zijn grote schaal, toegankelijkheid en functionele inrichting als eventplein.

Naam / locatie	Oppervlakte	Uitrusting	Typische evenementen
Permanente			
Grote Markt	ca. 10.000 m ²	Geplaveid; elektriciteit en water; geen vaste toiletten of podium	Ceremoniële evenementen, stadsrecepties, kerstmarkt, sporthuldigen
Groenplaats	ca. 10.000 m ²	Verhard; stroom- en waterpunten; ondergrondse toiletten	Kerstmarkt, foodtruckfestivals, openluchtconcerten, sportevenementen op scherm
Steenplein	ruim, meerdere niveaus	Verhard; stroom; mobiele faciliteiten bij events	Nieuwjaarsvuurwerk, kerstmarkt, maritieme events, festivals
Theaterplein	enkele duizenden m ²	Verhard; luifel met verlichting; nutsvoorzieningen	Markten, braderieën, cultuur- en sportevenementen
Sint-Jansplein	> 5.000 m ²	Verhard; elektriciteit; deels vergroend	Wekelijkse markt, buurtfeesten, concerten, kermis
De Coninckplein	ca. 2.400 m ²	Volledig verhard; stroomvoorziening	Strip- en boekenmarkt, openluchtfilms, dansactiviteiten
Hanzestedenplaats (MAS-plein)	ruim, met trappen en kade	Natuursteenverharding; stroom- en lichtpunten	Sportdemo's, dans, Museumnacht, film, festivals
Koningin Astridplein	5.000 – 6.000 m ²	Verhard; fontein; stroomvoorziening	Drakendansen, citymarketing-events, sportevenementen
Dageraadplaats	ca. 6.500 m ²	Kasseien; sportveld; lichtslingers; basis nutsvoorzieningen	Buurtconcerten, filmvertoningen, voetbal op groot scherm
Tijdelijke			
Spoor Oost	ca. 10,8 ha	Verhard; stroom- en waterpunten; 2.300 parkings	Sinksenfoor, festivals, circussen, buurtfeesten
Park Spoor Noord	ca. 18 ha	Grasvelden, sportvelden, verhardingen, zomerbar	Sportinitiatieven, festivals, circusacts, film
Zuidpark (Zuiderdokken)	ca. 8 ha (3 pleinen)	Nieuwe verharding; stroom- en waterpunten	Foodfests, optredens, openluchtcinema, markten
Scheldekaaien Zuid (Cockerillkaai)		Verhard; tijdelijke stroom en sanitair	EK-fandorp, vuurwerk, festivals, open-air opera
Scheldekaaien Noord (Waagnatie / Rijnkaai)	parking + kadezone	Stroom; verlichting; mobiele voorzieningen	Dansfeesten, markten, concerten, maritieme events
Park Middenvijver (Linkeroever)	ca. 40 ha	Grasvlakten; dienstpaden; geen vaste infrastructuur	Grote festivals (Live/s Live, Ed Sheeran), concerten
Boeienweide (Linkeroever)	Grasweide	Geen vaste infrastructuur	Linkerwoofer festival, elektronische muziek, foodtrucks

2. ANALYSE

We onderzoeken en beschrijven het Sint-Jansplein aan de hand van drie dimensies; de ruimtelijke, gebruiks- en tijdsdimensie. In een laatste onderdeel nemen we de drie dimensies samen in een ruimtelijke gebruiksagenda van het Sint-Jansplein. Dit vormt het besluit van dit hoofdstuk en tevens de aanzet van de ambities voor het ontwerp.

2. ANALYSE

2.1. Ruimtelijke dimensie

- 2.1.1. Handel, horeca en voorzieningen
- 2.1.2. Sport en spel
- 2.1.3. Mobiliteit
- 2.1.4. Klimaatadaptatie
- 2.1.5. Woensdag- & vrijdagmarkt
- 2.1.6. Evenementen
- 2.1.7. Kermis

2.2. Gebruikersdimensie

- 2.2.1. Heatmap
- 2.2.2. verschillende gebruikersgroepen

2.3. Tijdsdimensie

- 2.3.1. Seizoensgebonden gebruik, temperatuur, schaduw en vrije tijd
- 2.3.2. Eenweekophet Sint-Jansplein

2.4. Ruimtelijke gebruiksagenda

- 2.4.1. Verbeelden ruimtelijke gebruiksagenda als narratieven
- 2.4.2. Conclusies analyse en ruimtelijke gebruiksagenda

2.1. Ruimtelijke dimensie

We starten met een analyse van de ruimtelijke dimensies: welke permanente ruimtelijke elementen organiseren mee de ervaring en beleving van het plein? We kijken naar de handel en horeca in de plint, de mobiliteitsassen, de klimaatadaptatie van het plein en de inrichting voor sport en spel. Daarnaast kijken we ook naar de tijdelijke inrichting voor de woensdag- en vrijdagmarkt, evenementen en de kermis.

© Karolien Bogaert

2.1.1. Handel, horeca en voorzieningen

Overzicht voorzieningen in de randen van het Sint-Jansplein, eigen beeld

- CAFÉ & RESTAURANT
- WINKEL
- DIENSTEN

Langsde randen van het Sint-Jansplein bevinden zich diverse handels- en horecazaken. Ook de aanpalende Sint-Gummarusstraat huisvest een groot aantal winkels en supermarkten. De meeste terrassen situeren zich aan de westzijde van het plein, waar zon en voetgangerspassage elkaar versterken. De culturele diversiteit van de wijk vind je ook terug in de horecazaken op het Sint-Jansplein. Zo zijn er verschillende cafés die zich richten op de Portugese en Braziliaanse gemeenschap.

Hieronder bespreken we de kansen en knelpunten voor de omliggende horeca op het Sint-Jansplein.

Knelpunten

- Beperkte binnen- en buitenoppervlakte
Veel cafés beschikken over beperkte binnenruimte en relatief kleine terrassen. De aanwezigheid van een brandweg langs de gevels verhindert momenteel de uitbreiding van deze terrasoppervlaktes.
- Gokkasten en cafés spelen

Een aantal cafés op en rond het plein worden beheerd door een exploitant van cafés spelen en gokautomaten. Dit zorgt voor een eentonige invulling van de panden.

- Leegstand in de rand
Meerdere handelspanden staan leeg. De handelaarsvereniging geeft aan dat een hoge kadastrale waarde het uitdagend maakt voor kleinere of startende ondernemers om zich te vestigen in de wijk en op het plein.
- Laden en lossen
Het laden en lossen in de buurt van het plein verloopt moeizaam. Er zijn twee laad- en loszones voorzien, waarvan één met venstertijden (laden en lossen enkel toegestaan tussen 5u-11u en 19u-22u). Deze tijdslots maken het voor handelaars lastig om op flexibele wijze leveringen te ontvangen; zeker wanneer meerdere leveringen per dag vereist zijn. De andere zone wordt regelmatig foutief gebruikt als parkeerplaats.

— Foutparkeren

Het foutparkeren op het Sint-Jansplein heeft verschillende oorzaken: de hoge parkeerdruk, uit gemakzucht of omdat de parkeergarage onvoldoende gekend en zichtbaar is.

Kansen

— Handel en horeca kunnen het plein versterken

Er zijn verschillende kansen om de relatie tussen het plein en de handel te versterken. Lokale handelaars geven aan dat ze nauwer betrokken willen worden bij de organisatie van evenementen. Sommigen zetten zelf al initiatieven op die inspelen op het karakter van het plein en haar gebruikers.

— Uitbreiden van de terrassen

Vandaag zijn de terrassen beperkt in oppervlakte omwille van de brandweertoegang. Het uitbreiden van de terrassen zou de horeca aantrekkelijker kunnen maken en deze meer verbinden met het plein.

— Handelaarsvereniging 'Op en rond het Sint-Jansplein'

De oprichting van de handelaarsvereniging 'Op en rond het Sint-Jansplein' in 2024 vormt een belangrijk signaal van groeiend lokaal engagement. Deze vereniging

bestaat uit ondernemers gevestigd in de Sint-Gummarusstraat en op het Sint-Jansplein. Het biedt een kader om belangen te bundelen en een gezamenlijke visie te ontwikkelen op de rol van handel in de toekomstige invulling van het plein. Bij het ontwikkelen van een toekomstgericht ontwerp is het cruciaal om zowel de noden van bewoners en bezoekers, maar ook die van ondernemers mee te nemen.

— Visueel verbinden van terrassen en de speeltuin

Tijdens de eerste werkgroep werd de vraag gesteld of de terrassen en de speeltuin visueel en fysiek verbonden kunnen worden.

Vandaag is deze link er niet door de inrit van de parking. Op die manier kunnen ouders van op een terras toezicht houden op hun spelende kinderen. Tegelijkertijd leeft de vraag om terrassen uit te breiden waar mogelijk is, binnen de randvoorwaarden van brandveiligheid.

— Voormalige frituur

Een belangrijke fysieke hefboom op het plein is het vrijstaande gebouwtje in de noordoosthoek – de voormalige frituur. Deze plek staat momenteel leeg, maar werd tijdens de participatiedagen in maart en

augustus 2025 tijdelijk heringericht als gespreks- en ontmoetingsplek. Het experiment werd erg positief onthaald: bezoekers en buurtbewoners gaven aan graag een permanente buurtfunctie in het gebouw te zien. Ideeën zoals een infopunt, een buurthuis of kleinschalige koffieplek werden vaak benoemd. Tijdens het participatietraject fungeerde de frituur bovendien als een herkenbaar en veilig ankerpunt op het plein, een rol die ook in de toekomst betekenisvol kan zijn.

Terrassen aan de oostzijde, eigen beeld

Laden en lossen gebeurt vaak op het plein, eigen beeld

Wie heropent het paviljoen op het Sint-Jansplein? Stad zoekt nieuwe uitbater

Krantenartikel paviljoen Sint-Jansplein, Bron: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20240212_95179212, Nieuwsblad, 12/02/2024

2.1.2. Sport en spel

Overzicht sport en spel infrastructuur van het Sint-Jansplein, eigen beeld

— SPORT EN SPEL INFRASTRUCTUUR

Het plein biedt momenteel een voetbalkooi, een basketbalveld en een speeltuin, die allemaal in het noorden van het plein zijn gelegen. De voetbalkooi wordt intensief gebruikt, terwijl het basketbalveld minder populair is. De speeltuin richt zich vooral op jonge kinderen tot ongeveer acht jaar en werd in 2020 heraangelegd. Daarnaast wordt het plein regelmatig gebruikt om cricket te oefenen, voornamelijk de opslag. Met name jongeren maken hier gebruik van wanneer Park Spoor Noord verzadigd is. Omdat het plein te klein is voor volledig cricketspel, leidt dit tot wrijving met passanten en omwonenden, aangezien hiervoor geen specifieke infrastructuur aanwezig is.

Knelpunten

- Het speelaanbod op het plein
Veel ouders vinden het speelterrein te klein en het speelaanbod te beperkt, vooral voor oudere kinderen. De bestaande speeltuin richt zich voornamelijk op jonge kinderen. Wel waarderen ouders de omheining langs de straatzijde, die voorkomt dat kinderen zomaar de weg oplopen.

- Overlast van het urinoir
Het urinoir naast de speeltuin veroorzaakt overlast: er is geurhinder en de visuele aanwezigheid wordt als storend ervaren. Bovendien trekt het urinoir regelmatig mannen aan die zich dicht bij spelende kinderen bevinden, wat bij sommige ouders – vooral moeders – een gevoel van onveiligheid oproept.
- Geen visuele connectie van de terrassen met de speeltuin
Vanaf de omliggende terrassen is er geen zicht op de speeltuin. De auto-ingang en het glazen volume van de ondergrondse parking vormen een fysieke en visuele barrière, waardoor ouders vanaf de terrassen geen toezicht kunnen houden.
- Beperkte zitmogelijkheden nabij de speeltuin
Er zijn te weinig zitbanken op en rond de speeltuin, waardoor ouders die toezicht houden onvoldoende plek hebben om te zitten.
- Het sportaanbod op het plein
Het sportaanbod is op dit moment onvoldoende afgestemd op de ruimtelijke vraag.

Kansen

— Het uitbreiden van het speelaanbod

We zien een kans in het uitbreiden van de speeltuin en het speelaanbod, met meer uitdagende speelopties, terwijl de duidelijke en veilige omheining langs de straatzijde behouden blijft en de visuele connectie met de terrassen wordt versterkt.

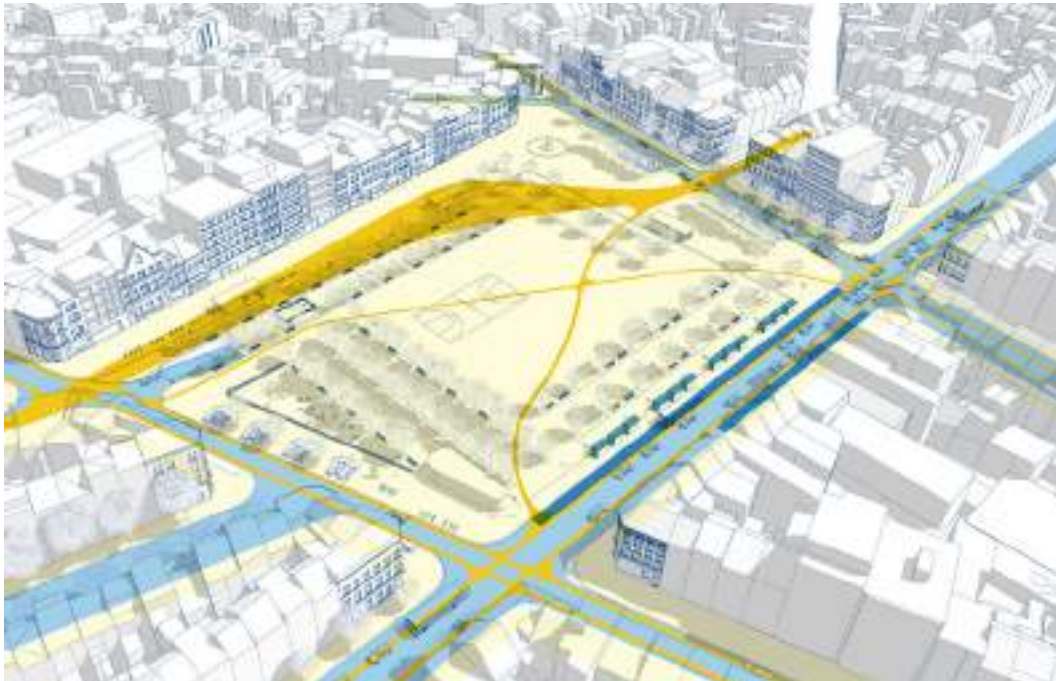
— Een aangepast sportaanbod

De voetbalkooi wordt veel intensiever gebruikt dan het basketbalveld. Dit biedt een kans om meer voetbalkooien of andere sportinfrastructuur te voorzien. Tijdens de participatie gaven jongeren bijvoorbeeld ook aan dat ze graag fitnessstoestellen op het plein zouden zien.

Speeltuin, eigen beeld

2.1.3. Mobiliteit

- FIETSRUTES
- WANDELINFRASTRUCTUUR
- INFRASTRUCTUUR VOOR GEMOTORISEERD VERKEER
- INFRASTRUCTUUR OPENBAAR VERVOER

Het Sint-Jansplein fungeert als een belangrijk fietsers en openbaar vervoer, en vormt zo mobiliteitsknooppunt in Antwerpen-Noord, een schakel tussen verschillende Het plein wordt intensief gebruikt door vervoersmodi. voetgangers,

GEMOTORISEERD VERKEER

Aan drie zijden van het plein is doorgaand verkeer mogelijk. De west- en zuidzijde worden intensief gebruikt door auto's en openbaar vervoer. Er is toegang tot een ondergrondse parkeergarage met in- en uitrit aan de oostzijde.

Het plein telt momenteel 30 gemarkeerde parkeerplaatsen, waarvan:

- 3 plaatsen voor personen met een handicap
- 3 plaatsen voor autodelen
- 1 plaats voor elektrische voertuigen (met laadpaal)
- 4 plaatsen voor taxi's
- 19 parkeerplaatsen bestemd voor bewoners
- 2 laad- en loszones

De parkeergarage is in 2024 veranderd van uitbater. Ze telt 106 plaatsen.

Knelpunten

— Foutparkeren

Door de parkeerdruk in de wijk wordt vaak foutief geparkeerd op het plein. In het bijzonder op de laad- en loszones, maar ook op andere plekken.

— Onderbenutting ondergrondse parkeergarage

Onder het Sint-Jansplein is een ondergrondse parkeergarage met 106 plaatsen beschikbaar. Deze wordt echter onderbenut, deels vanwege de beperkte zichtbaarheid en bewegwijzering. Een abonnement voor de parkeergarage kost ongeveer 115 euro/maand, wat voor vele buurtbewoners een hoog bedrag is. Waarschijnlijk is dit de belangrijkste oorzaak van de onderbenutting. Daarnaast kampt de garage met een slechte reputatie. Er heerst bijvoorbeeld

een onveiligheidsgevoel in de parkeergarage.

- Voetgangerstoegangen parkeergarage

Er zijn drie toegangen via glazen volumes tot de parkeergarage. Om oneigenlijk gebruik tegen te gaan is de garage enkel te betreden wanneer men een ticket of abonnement scant. Eén van de toegangen is op dit moment (2025) niet in gebruik. Deze volumes nemen een prominente plek in op het plein en verstoren (visueel) contact tussen verschillende plekken op het plein. Bijvoorbeeld tussen de terrassen en de speeltuin.

- Geluidsoverlast

Verkeer zorgt voor geluidsoverlast en beperkt de rust op het plein.

Kansen

- Buurtparking

De parking kan worden ingericht als buurtparking met goedkopere abonnementen voor bewoners en lokale ondernemers. Zo wordt straatparkeren verminderd en de leefbaarheid in de omliggende straten verhoogd.

- Koppelen verkeersmodi

Door fietsen, openbaar vervoer en deelmobiliteit beter te koppelen via signalisatie en logische routes, kan het plein een volwaardige mobiliteitshub worden.

Parkeergarage, eigen beeld

Politie schrijft regelmatig parkeerboetes uit, eigen beeld

Toegang voor wagens parkeergarage, eigen beeld

Volgens handelaars en enkele buurtbewoners is de parking onvoldoende zichtbaar , eigen beeld

FIETSINFRASTRUCTUUR

Fietsers doorkruisen het plein regelmatig via de fietsstraat aan de oostzijde. Deze fietssuggestiestrook op het plein en de omliggende fietstraten verbinden Park Spoor Noord en het centraal station. Daarnaast wordt er ook op de andere straten rondom het plein gefietst. Er zijn verschillende aanbieders van deelfietsen (Vélo, Donkey Republic,...).

Knelpunten

- Tekort aan buurtfietsenstalling

Er is een tekort aan bewaakte en overdekte fietsenstallingen voor buurtbewoners. Daarnaast is er bij grote evenementen ook een tekort aan (tijdelijke) fietsenstallingen. Enkele buurtbewoners stelden reeds de vraag aan de stad of er een mogelijkheid is om een buurtfietsenstalling te voorzien in de ondergrondse parkeergarage

- Oversteekplaats voor fietsers ter hoogte van de Rotterdamstraat. Fietsers die het plein willen bereiken vanuit de Rotterdamstraat moeten zigzaggen tussen de files van auto's die er vaak staan, zeker tijdens de spits. De beperkte zichtbaarheid en het gebrek aan duidelijke oversteekplaatsen verhogen het risico op ongevallen.

- Kruispunt Osystraat – Van Maerlantstraat – Van de Wervestraaten Vondelstraat
Dit complexe kruispunt nabij het plein wordt als onoverzichtelijk en gevaarlijk ervaren, met name voor voetgangers en fietsers die het plein willen bereiken of verlaten.
- Kruispunt met de Houwerstraat
Hier geldt een voorrang van rechts, echter zouden veel auto's zich hier niet aan houden.
- Uitrit parkeergarage
De uitrit van de garage in combinatie met de fietssuggestiestrook die uitkomt op de weg. De zichtbaarheid voor wagens is niet optimaal en zij verwachten geen fietsers van die kant.

Kansen

- Wijzigen circulatie
Om de verkeersveiligheid te verbeteren, heeft de stad Antwerpen enkele wijzigingen doorgevoerd in de verkeerscirculatie rond het Sint-Jansplein:
- Omkering van de rijrichting in de Sint-Gummarusstraat: Vanaf 1 juli 2025 zal de testperiode van start gaan.
- Heraanleg als Van Maerlantstraat,

Osystraat, Sint-Jansplein, Van de Wervestraat en Ellermanstraat. Het nieuwe fietspad dat hierbij aangelegd wordt zal ook een impact hebben op het fietsverkeer op het Sint-Jansplein.

Fietssuggestiestrook over het plein, eigen foto

Bovenlokaal fietsnet

Bron: Antwerpen actief & bereikbaar - mobiliteitsplan 2020/2025/2030

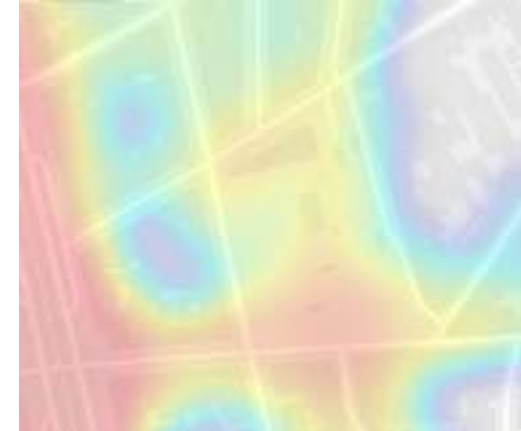
Vélo station, eigen foto

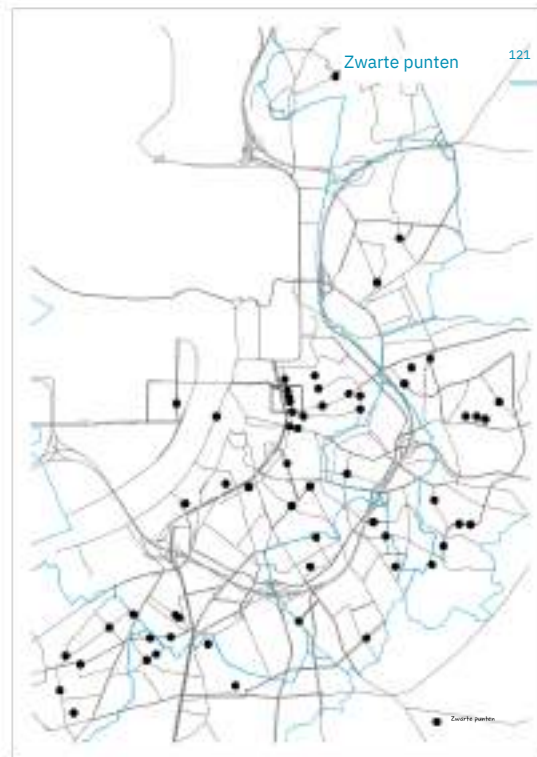
Onveilige verkeerssituatie: fietsstraat
Rotterdamstraat -Sint-Jansplein, eigen beeld

Onveilige verkeerssituatie: fietsstraat
Rotterdamstraat -Sint-Jansplein, eigen beeld

Conflict tussen fietsers (fietsstraat)
vooral bij opstelling en afbraak, eigen foto

Zwarte punten, Bron: Antwerpen actief &
bereikbaar - mobiliteitsplan 2020/2025/2030

Uit Strava-data komt de fietssuggestie zeer duidelijk naar voor als druk bereden route. Hieruit blijkt echter ook dat er in de gehele zone rondom de fietsstraat druk gefietst wordt. Niet alle fietsers volgen dus steeds de aangeduide route. Mogelijk komt dit door de onduidelijke signalisatie van de fietsstraat. We zien op de heatmap dat er ten zuiden van het plein meer gefietst wordt. Daarnaast wordt het plein ook diagonaal doorkruist en wordt de as van de Wervestraat - Van Maerlantstraat regelmatig gebruikt als fietsroute.
Eigen onderzoek, Strava-data, geraadpleegd op 16 mei, 2025

Representativiteit Strava- data
Strava-gegevens bieden waardevolle inzichten in mobiliteitspatronen, maar hun representativiteit is beperkt door verschillende vormen van bias. Gebruikers van Strava zijn overwegend mannelijk, tussen de 35 en 54 jaar oud en hebben een hoger inkomen en opleidingsniveau. Dit leidt tot een ondervetegenwoordiging van jongeren, ouderen en mensen met een lagere sociale en economische status. Daarnaast zijn recreatieve fietsers minder vaak worden geregistreerd. Tijdens de COVID-19-pandemie nam het gebruik van Strava toe, wat leidde tot een betere representatie van vrouwen en oudere volwassenen in bepaalde steden. Toch blijven er beperkingen bestaan, Strava-gegevens en traditionele methoden zoals enquêtes en handmatige tellingen kan helpen om een vollediger en representatiever beeld te krijgen van mobiliteitsgedrag.

VOETGANGERSINFRASTRUCTUUR

Kansen

Het plein en de voetpaden langs de randen zijn toegankelijk voor voetgangers.

Knelpunten

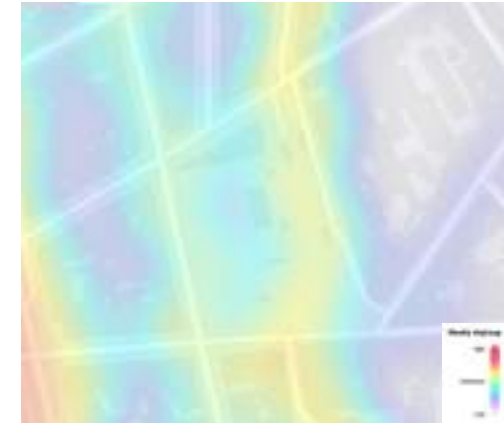
- Ontoegankelijke voetpaden
Na werken aan de nutsleidingen onder de voetpaden, is het voetpad opnieuw aangelegd met asfalt. Dit maakt het voetpad ontoegankelijk voor minder mobiele personen.
- Oversteekbaarheid van de randen
Aan drie zijden van het Sint-Jansplein moeten voetgangers een rijbaan kruisen om het plein te bereiken. Door de verkeersintensiteit en soms onduidelijke oversteekzones is dit niet altijd evident of comfortabel. Verschillende buurtbewoners gaven aan dat de voetgangersoversteken onvoldoende leesbaar zijn en dat de wachttijden aan de lichtgeregelde kruispunten te lang zijn.

Op drukke momenten is het voetpad te smal. Bovendien zijn er vaak ook obstakels. Door voetgangers meer ruimte te geven langs de randen van het plein ontstaat een rustigere en veiligere loopstroom.

- Wandelboulevard langs rand
De randen, vooral degene in het oosten omwille van de lange zonuren, bieden kansen voor een aantrekkelijke verblijfskwaliteit met zicht op winkels en horecazaken.

Voetgangers en joggers lijken voornamelijk de oostkant van het plein te gebruiken. Slechts sporadisch wordt het plein overgestoken. Mogelijke redenen hiervoor zijn dat de open vlakte onvoldoende bescherming biedt, ook is oversteken niet overal even eenvoudig.

Bovendien zijn heel wat bestemmingen langs de randen van het plein gelegen. Eigen onderzoek, Strava-data, geraadpleegd op 16 mei, 2025

Kruispunt Van Maerlantstraat, eigen beeld

OPENBAAR VERVOER

Het Sint-Jansplein is een belangrijk knooppunt voor het openbaar vervoer in de stad Antwerpen. Elf buslijnen van De Lijn bedienen dit plein, waardoor het een centrale rol speelt in de mobiliteit van de wijk. Daarnaast wordt deze plek ook gebruikt door pendelbusjes die naar havenbedrijven vertrekken.

Knelpunten

— Bushokjes vormen een buffer

De bushaltes bevinden zich aan de westzijde van het plein. Ze vormen een barrière tussen het plein en het drukke verkeer.

— OV-verbinding met Linkeroever

In september 2022 werd buslijn 36 ingekort door De Lijn en rijdt deze tot op heden niet meer tot op het Sint-Jansplein. Buurtbewoners op Linkeroever zetten een petitie op voor het behoud van het traject. Hierdoor werd het Sint-Jansplein minder bereikbaar.

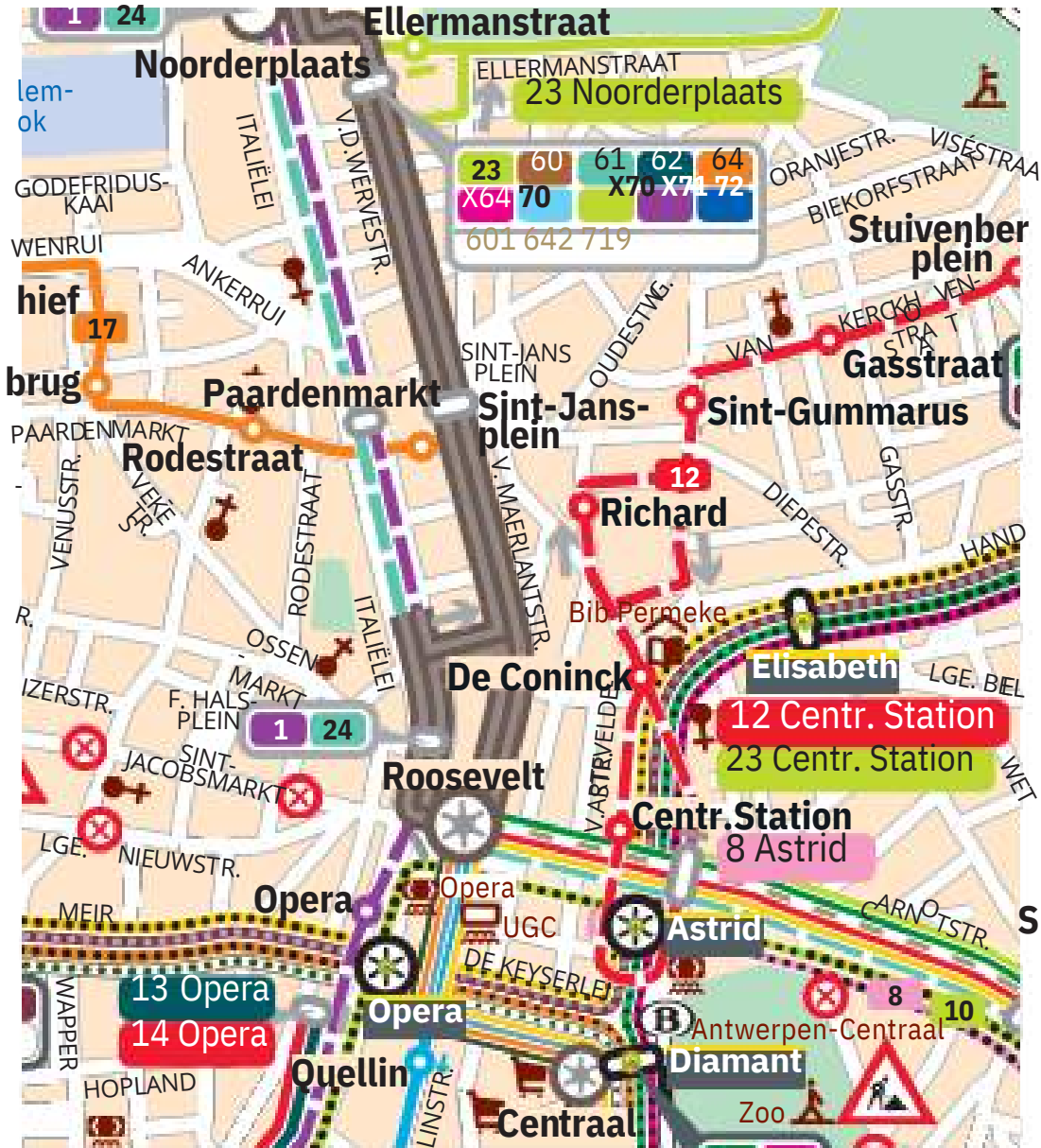
Kansen

— Dubbelgebruik wachtplaats OV

De wachtruimte voor openbaar vervoer is vandaag smal, weinig comfortabel en wordt door reizigers als onaangenaam ervaren, vooral 's avonds. Dit biedt kansen om de haltezone multifunctioneel te maken. Door beschutting, zitplekken en verlichting te versterken kan de ruimte zowel dienen als wachtzone als verblijfsplek. Een kwalitatieve wachtplaats kan zo een rustige randzone worden die aansluit op de activiteiten van het plein. Dit verhoogt de veiligheid, maakt overstappen aangenamer en creëert extra gebruikswaarde op momenten dat er weinig bussen passeren.

Bushokjes en bussen aan de Oostzijde van het Sint-Jansplein, eigen beeld

Zoom Sint-Jansplein, stadskaart Antwerpen, De Lijn

2.1.4. Klimaatadaptatie

VERHARDING, HITTESTRESS EN RELIËF

Uit diverse studies van de stad blijkt dat het plein wordt aangeduid als prioritaire plek voor de implementatie klimaatadaptieve maatregelen.

Het wordt genoemd als zoekzone voor ontharding, waterbuffering, de aanleg van koelteplekken en bijkomend bouwblokgroen. Algemeen kunnen we stellen dat dit neerkomt op het radicaal vergroenen en herdenken van deze publieke ruimte.

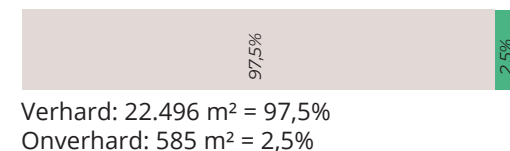
Het plein is momenteel voor meer dan 90% verhard. Enkel aan de randen zijn enkele beperkte groenzones terug te vinden. Deze overmaat aan verharding verhindert waterinfiltratie en werkt hittestress in de hand. Het reliëf in de wijk vertoont aanzienlijke hoogteverschillen, met het hoogste punt ter hoogte van de Gemeentestraat (8,9m TAW) en de laagste punten bij het Sint-Jansplein (4,7m TAW) en de Trapstraat (4,6m TAW). Door deze topografie vormt het Sint-Jansplein het natuurlijke laagste punt en dus ook een kritieke zone voor wateroverlast.

In de analysefiche van het groenplan is het plein dan ook aangeduid als zoekzone voor waterbuffering. Onthardingsmaatregelen zijn hier dan ook cruciaal, niet enkel omwille van hittebestrijding, maar ook als oplossing voor waterproblematiek.

Ontharding is noodzakelijk over het hele plein zodat aflopend water lokaal kan infiltreren. Het laagste punt van het plein situeert zich aan de oostkant, langs de natuurlijke afloopleiding. Als we volgens de principes van het integraal waterbeleid kijken naar de centrale open ruimte (ca. 6.000 m²) waarbij wordt gerekend met 800 m² infiltratieoppervlakte per hectare verharde oppervlakte en 330 m³ buffercapaciteit per hectare, zou het plein in staat moeten zijn om hemelwater van een aansluitend verhard oppervlak tot 7,5 ha op te vangen via infiltratie, en tot 5 ha via buffering. Dit benadrukt het potentieel van het plein als cruciale schakel in het waterbeheer op wijkniveau.

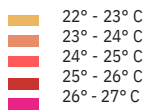
— VERHARDE ONDERGROND
— ONVERHARDE ONDERGROND

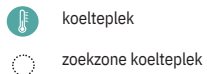
Verhard: 22.496 m² = 97,5%
Onverhard: 585 m² = 2,5%

T°- indicatoren

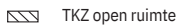
86,8 % verzegeling

1 koelteplek

3 tekortzones open ruimte

Er zijn nauwelijks schaduwplekken op het plein. Tijdens warme zomerdagen warmt het plein sterk op, wat het gebruik oncomfortabel maakt. Gebrek aan schaduw ontmoedigt verblijven, zeker voor kwetsbare groepen.

In het groenplan van Stad Antwerpen, analysefiche Amandus-Atheneum, wordt het Sint-Jansplein aangeduid als zoekzone voor het creëren van een koelteplek.

GROENSTRUCTUREN EN BOOMCONDITIE

Binnen de Atheneumwijk zijn ongeveer 1.200 bomen terug te vinden, waarvan 460 in parken of op pleinen, een 135-tal als private bomen. Van de ongeveer 600 straatbomen is echter geen enkele als 'toekomstboom' aangeduid. Tijdens de workshop 'klimaat' werd vastgesteld dat de bomen op het plein zelf in slechte conditie verkeren. De belangrijkste oorzaken zijn de beperkte groei- en wortelruimte en ongeschikte standplaatscondities. Ook het irrigatiesysteem bovenop de parking functioneert niet naar behoren.

De bestaande haagbeuken (*Carpinus betulus*) werden als veren geplant en later opgesnoeid tot hoogstam, wat heeft geleid tot veel scheuren en snoeiwonden.

De winterlindes (*Tilia cordata*) kampen met droogtestress door een te droge standplaats. Zelfs de zilverlinde (*Tilia tomentosa*), een meer robuuste soort, toont slechte conditie door verdichting van de boomspiegels die zuurstoftekort voor de wortels veroorzaken. In lijn met het stedelijk groenplan, waarin gesteld wordt dat "groenbeheer in stand moet houden en niet de oplossing mag zijn", zullen hier verschillende groeiplaatsbevorderende maatregelen nodig zijn.

Ter hoogte van de bestaande speelzone werden er al (onthardings)maatregelen genomen en die werpen na enkele jaren reeds hun vruchten af, het verschil met de andere bomen op het plein is duidelijk zichtbaar.

Bomen bestaande toestand, eigen beeld

Bomen in de speeltuin hebben meer wortelruimte, eigen beeld

De kromme takjes wijzen erop dat een boom geen goede standplaats heeft, eigen beeld

2.1.5. Woensdag- & vrijdagmarkt

De woensdag-en vrijdagmarkt worden als een belangrijke troef voor de wijk ervaren. De woensdagmarkt is bijzonder geliefd omwille van haar diverse en kwalitatieve aanbod. Buurtbewoners en stadsbewoners waarderen de volkse sfeer, het betaalbare assortiment en het unieke aanbod, zoals verse melk van de boer. De markt stimuleert ontmoeting en versterkt de lokale handel: bezoekers combineren hun bezoek vaak met een stop bij de slager of een café aan het plein.

Toch zijn er verbeterpunten. Sommige bewoners ervaren de opstelling van de kramen als rommelig en weinig uitnodigend. Er is een tekort aan zitplaatsen, zeker tijdens piekmomenten.

De woensdagmarkt is een vaste waarde in de buurt en trekt veel bezoekers uit de wijk én de rest van de stad. De sfeer is levendig en de markt functioneert als sociaal knooppunt in de wijk. (Zie ook gebruikersdimensie buurtbewoners)

Er bestaan verschillende types kramen op de markt: — Auto's met tafels — Auto's met aanhangwagens — Kleine bestelwagens — Lichte vrachtwagens — Vrachtwagens

De vrijdagmarkt wordt minder bezocht en er is kritiek op het beperkte en weinig gevarieerde aanbod. Ook marktkramers geven aan dat meer diversiteit wenselijk is. Afval en mobiliteitsproblemen tijdens op- en afbouwmomenten vormen bijkomende aandachtspunten.

Marktopstelling met onderdelen, eigen beeld

- KAVELS EN KRAMEN
- PARKING VOOR VOERTUIGEN MARKTKRAMERS
- OPRIJ ROUTE

Knelpunten

—Fietssuggestiestrook

De fietsstraat leidt regelmatig tot onveilige situaties tussen bezoekers van de markt en fietsers.

— Oprijroutes voor marktopstelling

Hoewel er officieel slechts één toegelaten oprijroute bestaat voor de marktopstelling op het Sint-Jansplein, wordt in de praktijk op drie verschillende plaatsen het plein op- en afgereden. Dit leidt tot conflicten met voetgangers en fietsers en verhoogt het risico op onveilige situaties tijdens de op- en afbouw van de markt.

— Afval

Na afloop van de markt blijven op het Sint-Jansplein regelmatig resten van koopwaar en verpakkingsmateriaal achter.

— Tekort aan rustplekken

Tijdens de markt worden de banken op het Sint-Jansplein vaak ingesloten tussen de marktkramen, waardoor ze moeilijk bereikbaar zijn voor bezoekers. Hierdoor verdwijnt de mogelijkheid om tijdens het winkelen even te rusten, iets te eten of te wachten op gezinsleden. Vooral ouderen en mensen met een beperkte mobiliteit ervaren dit als hinderlijk.

— Barrière tussen markt en rand

De kramen en geparkeerde voertuigen vormen een visuele en soms fysieke barrière tussen de markt en de randen van het plein. Hierdoor worden de zichtlijnen en doorsteken naar de omliggende straten en horecazaken onderbroken, wat de beleving en toegankelijkheid vermindert.

Kansen

—Connectie terrassen en zitplekken

Door terrassen, zitplekken en marktzones beter op elkaar af te stemmen ontstaat meer kruisbestuiving tussen markt, handel en horeca.

— Markt als ontmoetingsplek

De markt kan sterker fungeren als ontmoetingsplek door laagdrempelige activiteiten, informatiestanden of buurtinitiatieven.

— Diversificatie van het aanbod op vrijdag

Op woensdag is er een divers en betaalbaar aanbod op de markt. Vrijdag is het aanbod minder divers en ligt er dus een kans om het aanbod uit te breiden.

Afval, achtergelaten door de marktkramers, wordt door de stadsdiensten opgeruimd, eigen beeld

Parkeerplaats voor marktkramers in het midden van het plein, eigen beeld

De kramen vormen een barrière tussen de markt en het plein, eigen beeld

Conflict met fietsers bij afbouw van de markt, eigen beeld

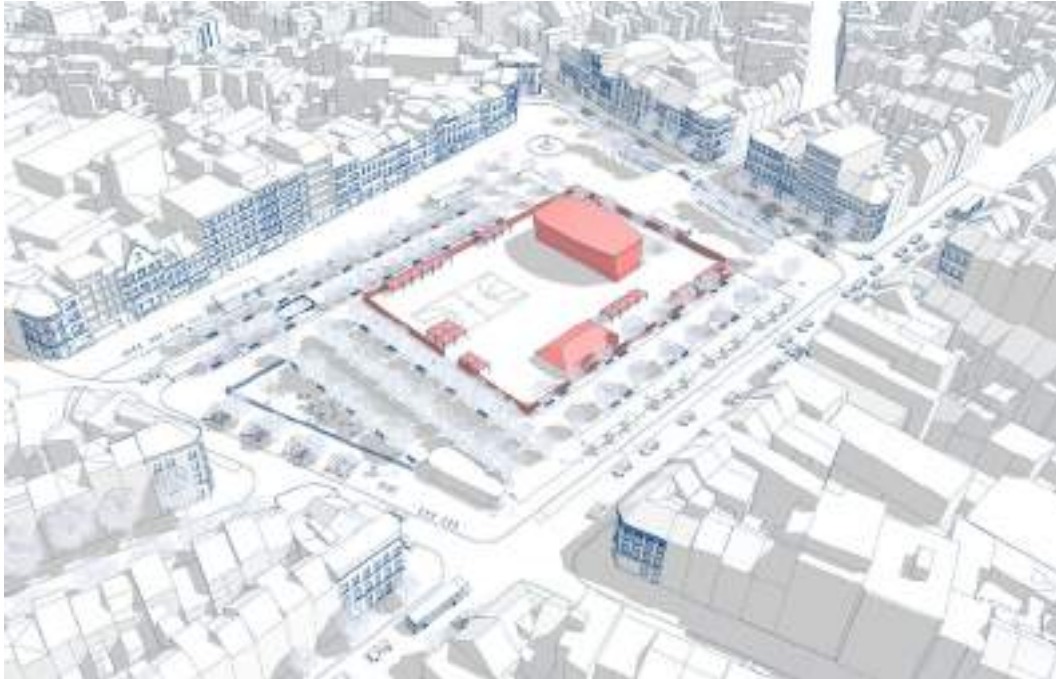

Conflict met fietsers tijdens de markt, eigen beeld

Verskillende types kramen, eigen beeld

2.1.6. Evenementen

Opstelling evenement met onderdelen, eigen beeld

— ONDERDELEN EVENEMENT

Elk jaar vinden zo een 40-50 evenementen plaats op het Sint-Jansplein. Deze evenementen zijn divers qua grootte en programma: van buurtfeesten en culturele festivals tot kermissen en (kleinschalige) politieke manifestaties.

Opstelling evenementen

Het Sint-Jansplein is uitgerust voor grote evenementen. De ondergrond is hierop voorzien: het plein is berekend op hoge belastingen en er zijn voldoende stroom- en wateraansluitingen aanwezig. Bij concerten en optredens plaatst men vaak een podium aan de rand van het plein. De locatie wordt bepaald afhankelijk van het uur en i.f.v. het zonlicht op het podium of het scherm.

De open ruimte komt van pas om veel mensen te kunnen laten staan. Bij kleinere activiteiten (bv. een openluchtfilm) wordt soms gewerkt met deelgebieden: een hoek van het plein wordt ingericht met stoelen of tafels, terwijl de rest vrij blijft.

Onderdelen en zones evenementen

We bespreken hieronder een voorbeeld van de opstelling van zo een evenement. Tijdens de 505-concerten werd het Sint-Jansplein volledig omgevormd tot afgesloten evenementenruimte.

- Het Sint-Jansplein werd volledig afgesloten met nadarhekwerk en

omgevormd tot evenementenruimte.

- Het podium stond aan de noordzijde van het plein, gericht naar het zuiden.
- De hoofdingang bevond zich ter hoogte van de Rotterdamstraat; in totaal waren er vijf toegangen en drie nooduitgangen.
- De buitenrand van het plein bleef vrij voor bewonerscirculatie en hulpdiensten.
- Catering (eten en drank) werd geplaatst aan oost- en westzijde tussen de bomen, met een wisselbekerpunt en infopost.
- Sanitaire voorzieningen omvatten verplaatsbare toiletcabines, plaszuilen en een handwasstation, verspreid aan de randen van het terrein.
- Fietsverkeer werd omgeleid via omliggende straten; tijdelijke fietsenstallingen bevonden zich op de parkeerplaatsen buiten het hekwerk.
- Verplaatsbaar meubilair zoals banken en de basketbalpaal werd tijdelijk weggehaald of afgeschermd.
- De logistieke toegang voor opbouw en crew bevond zich buiten de publiekszone.
- De opstelling was gericht op maximale benutting van het plein met aandacht voor veiligheid, zichtlijnen en publieksstromen.

Knelpunten

—Verplaatsen van stadsmeubilair

Het bestaande stadsmeubilair (banken, basketbalpaal, vuilnisbakken) belemmert de opbouw en circulatie tijdens evenementen. Deze vaste elementen beperken de beschikbare ruimte en maken het moeilijk om podia, tenten of publiekszones veilig te organiseren.

—Omleiding voor fietsers tijdens evenementen

Tijdens evenementen moeten fietsers omgeleid worden wat soms tot verwarring leidt.

Kansen

—Diversprogramma afgestemd op de buurt

Buurtbewoners staan positief tegenover evenementen op het plein. Ze brengen leven en trekken bezoekers aan, ook uit de buurt zelf. Toch klinkt de roep om een sterkere verbinding met de wijk en haar handel en horeca. Veel evenementen worden fysiek afgesloten met hekken, wat de toegankelijkheid beperkt en de betrokkenheid vermindert. Verschillende bewoners

vragen om een programma dat beter afgestemd is op de diversiteit van de wijk, met meer aandacht voor inclusief aanbod en culturele herkenning, zoals bij de Portugese feesten.

—Kleinschalige initiatieven

Er leeft een duidelijke wens naar evenementen die beter geïntegreerd zijn in de publieke ruimte en die lokale samenwerking stimuleren, bijvoorbeeld met handelaars, scholen of buurtorganisaties. Daarnaast is er vraag naar kleinschalige, laagdrempelige initiatieven die regelmatig plaatsvinden en het plein op een zachte manier activeren, als alternatief voor uitsluitend grootschalige evenementen.

Inplantingsplan 505-concerten, 2024

Klassiek in de stad
antwerpsymphonyorchestra.be

Students on stage, 2023
Bron: Universiteit Antwerpen

Electriciteitsvoorziening op het Sint-Jansplein,
eigen beeld

Levering materiaal voor evenement, eigen
beeld

2.1.7. Kermis

Opstelling kermis, eigen beeld

 KRAMEN KERMIS

De jaarlijkse kermis is bijzonder populair bij kinderen en hun ouders. Ze is laagdrempelig, betaalbaar en wordt ervaren als een echt wijkgebeuren.

Twee keer per jaar, in het voor- en najaar, wordt het Sint-Jansplein ingenomen door een kermis. Deze voor wordt telkens centraal op het plein opgebouwd en bestaat uit verschillende attracties, kraampjes en eetgelegenheden.

De kermis heeft een uitgesproken buurtgericht karakter en is vooral populair bij kinderen en jongeren uit de wijk, die het plein in deze periode gebruiken als een speelse en levendige ontmoetingsplek.

Knelpunten

— Combinatie markt en kermis

De organisatie van de kermis valt in principe samen met de wekelijkse marktdagen op woensdag en vrijdag. De combinatie van markt en kermis vormt een logistieke uitdaging. Doordat marktkramers niet meer in het midden van het plein kunnen parkeren, moeten zij in de Pretstraat parkeren. Buurtbewoners geven aan dat dit zorgt voor verhoogde parkeerdruk in een omgeving waar parkeerruimte al schaars is.

— Geluidsoverlast omwonende

Omwonenden ondervinden geluidsoverlast in de avonden, vooral na 22u.

Combinatie markt en kermis, eigen beeld

Kermis op het Sint-Jansplein, eigen beeld

Kermis bij zonsondergang, Handelsvereniging
Op en rond het Sint-Jansplein

2.2. Gebruikersdimensie

Uit onze observaties, de werkgroepen en de participatie met buurtbewoners komt een breed scala aan doelgroepen en gebruikspatronen naar voren op het Sint-Jansplein. In dit onderdeel onderscheiden we de verschillende groepen van pleingebruikers en bespreken we welke factoren zorgen voor de aan- of afwezigheid van bepaalde gebruikers.

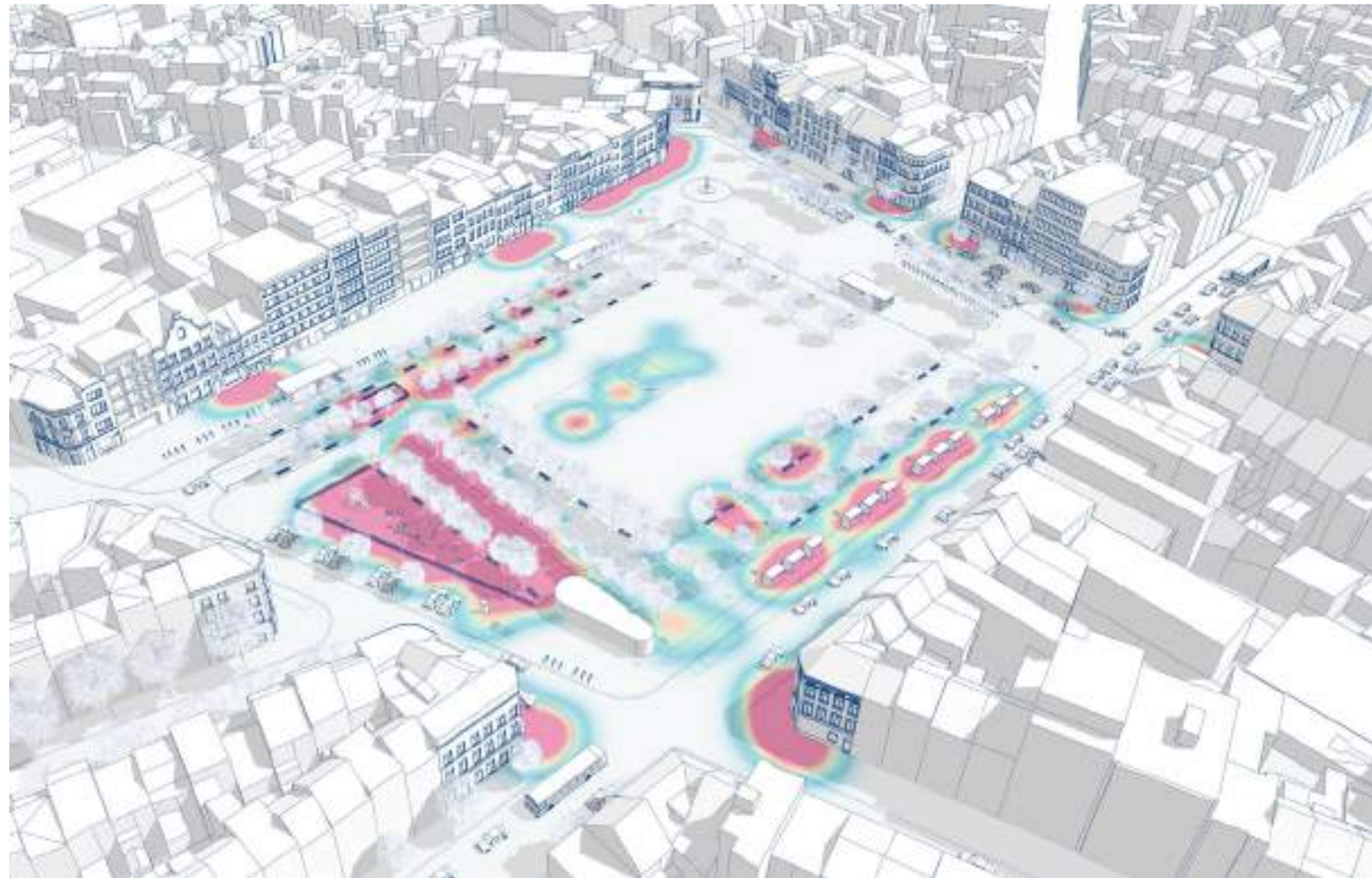
© Karolien Bogaerts

2.2.1. Heatmap

Op basis van observaties gesprekken tijdens de participatie met buurtbewoners ontwikkelden we een heatmap van de meest gebruikte verblijf- en ontmoetingsplekken op het Sint-Jansplein.

Hierna bespreken we de verschillende te onderscheiden gebruikersgroepen en hun specifiek gebruik op het plein:

- Kinderen
 - Jongeren
 - Ouderen
 - Vrouwen
 - Personen in een kwetsbare situatie
- Van de meeste gebruikersgroepen werd een heatmap opgesteld specifiek met markering van de voor hen belangrijkste plekken van samenkomst. Voor jongeren en ouderen is er geen heatmap opgemaakt omdat deze gebruikersgroepen weinig zichtbaar zijn op het plein en zich geen specifieke plekken toeëigenen.

2.2.2. Verschillende gebruikersgroepen

JONGEREN

Tijdens de afwijzing op het Sint-Jansplein. Tijdens de participatie slaagden we er dan ook moeilijk in om hen te bereiken. Een jongere vertelde tijdens de participatie in de zomer dat hij en zijn vrienden het plein niet beschouwen als een plek waar ze welkom zijn of zich kunnen ontspannen.

Zo wordt ook aangegeven dat het plein te open is en te weinig (visuele) beschutting biedt.

Sportinfrastructuur niet steeds aanwezig

De beschikbare sportinfrastructuur, zoals het basketveld, wordt als onbetrouwbaar ervaren, omdat het vaak tijdelijk verdwijnt tijdens evenementen. Ook ontbreekt een duidelijke plek waar jongeren kunnen zitten of afspreken. Velen geven aan dat ze liever afspreken met vrienden in andere parken of pleinen in de stad, zoals Park Spoor Noord of het Zuidpark.

Tienermeisjes zitten aan de rand van de parkingingang, eigen beeld

OUDEREN

Ouderen zijn vandaag weinig zichtbaar op het Sint-Jansplein. Hoewel zij het plein niet actief mijden — ze gaan bijvoorbeeld graag naar de markt — geven veel oudere buurtbewoners aan dat ze hier bijna nooit verblijven. Onvoldoende

en niet-ergonomische zitbanken

De beschikbare zitbanken zijn voor hen vaak onaangenaam: ze zijn laag, zonder rug- of armleuningen, en regelmatig bezet door andere gebruikers. Hierdoor vinden ouderen zelden een comfortabele plek om te rusten.

Beschutting tegen zon of regen
Bovendien ontbreekt er regelmatig verblijf op het plein onaantrekkelijk maakt, zeker bij Ze geven ook aan dat het moeilijk is om samen met kleinkinderen naar de speeltuin te komen, vanwege de beperkte zitmogelijkheden en het gebrek aan overzicht of schaduw. Wel geven de ouderen aan dat er andere verblijfsplekken zijn in de wijk zoals bijvoorbeeld de tuin van DC Olijftak.

Toegankelijkheid voor ouderen, eigen beeld

Krantenartikel, een oudere buurtbewoonster kijkt met heimwee terug naar de kiosk op het plein.

VROUWEN

KINDEREN

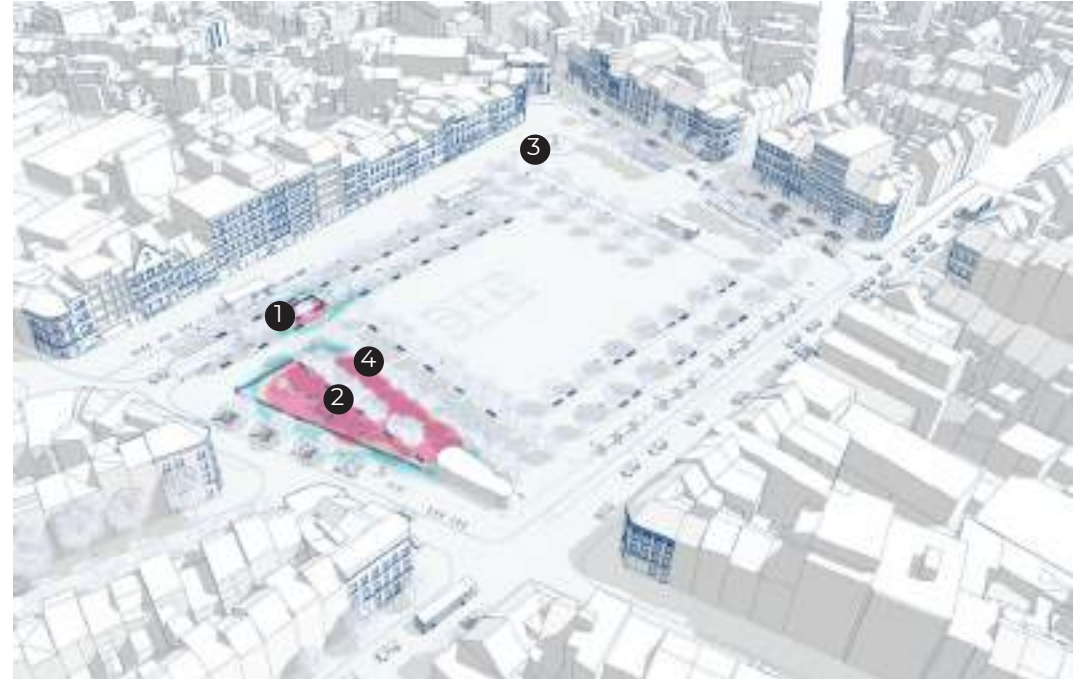
Kinderen gebruiken het plein intensief, vooral na schooltijd, in het weekend en tijdens schoolvakanties. De speeltuin en de voetbalkooi vormen de populairste zones. Ook de ruimte tussen de bomen en het basketveld wordt regelmatig gebruikt als speelplek, afhankelijk van het weer en de drukte.

Op zonnige dagen verblijven oudere kinderen vaak zonder begeleiding op het plein. Verschillende organisaties zoals Sporting A en Kras zijn actief op en rond het plein. Zij organiseren activiteiten zoals de Spektakeldagen, die kinderen en jongeren uit de wijk betrekken.

Zichtbaarheid en sociale controle
Vanaf de omliggende terrassen is er geen zicht op de speeltuin. De auto-ingang en het glazen volume naar de ondergrondse parking vormen een fysieke en visuele barrière, waardoor ouders geen toezicht kunnen houden van op de terrassen.

Gebruik door deschool

Op het plein bevindt zich basisschool De Toverboom. Ondanks de nabijheid maken zij amper gebruik van het plein. Ook de directeur van de vrije basisschool Sint-Henricus in de buurt verklaarde tijdens de werkgroep dat het plein te open en wijds aanvoelt en een duidelijke afbakening ontbreekt.

1 Voetbalkooi

Pannaveldje wordt vooral gebruikt door kinderen onder de 10 jaar.

2 Speeltuin

De speeltuin wordt druk bezocht, voor en na de schooluren en bij mooi weer.

3 Beeld van Panamarenko

Het standbeeld van Panamarenko fungeert als herkenningspunt of verzamelplek voor de leerlingen na school om opgepikt te worden.

4 Zitplekken rondom speeltuin

De bankjes en de ruimte rondom de speeltuin worden ook vaak als zit- of speelplek gebruikt.

Speeltuin als ontmoetingsplek

Vrouwen en ouders gebruiken het plein vaak functioneel, als doorloopplein of als plek om met hun kinderen naar de speeltuin te gaan. Ze maken veelvuldig gebruik van de bankjes rond of in de speeltuin, maar geven aan dat er weinig plekken zijn waar ze beschut en comfortabel kunnen verblijven. Veel vrouwen combineren hun bezoek met een boodschap in de buurt. Het plein is overwegend mannelijk-

schaduwrijke zitplekken, rustige zones met goed zicht op spelende kinderen en bankjes in een sociale zitopstelling. Voor ouders is het belangrijk dat de kinderen veilig kunnen spelen en dat zij daarbij ook comfort ervaren. Een herinrichting van het plein met meer aandacht voor gezinnen zou het gebruik voor deze groep sterk kunnen versterken.

gedomineerd als ontmoetingsplaats.

Vrouwen voelen zich niet per se onveilig, maar geven aan dat het plein te weinig uitnodigt om er langer te blijven zonder doel. Ze zouden baat hebben bij meer

1

Vrouwen zie je voornamelijk in de speeltuin, eigen beeld

Moeders gebruiken de speeltuigen als bankje, eigen beeld

2

Man maakt gebruik van het urinoir aan de speeltuin, eigen beeld

3

Ouders wachten aan de schoolpoort. De stoep is smal waardoor anderen er moeilijk langs kunnen, eigen beeld

4

Vrouwen kiezen de bankjes in de zon, ten oosten van het plein

STRAATBEWONERS EN PERSONEN IN KWETSBARE POSITIES

Straatbewoners en personen in een kwetsbare positie zijn sterk aanwezig op het plein, vooral rond het paviljoen en op de bankjes langs de randen. De voormalige bushokjes fungeren vandaag als schuilplekken, maar verdwijnen bij de heraanleg van de Osystraat, waardoor hun enige beschutte plek wegvalt. Dit vraagt verder onderzoek. Tijdens een overleg moment bespraken we met enkele vrijwilligers de mogelijkheid om overdekte zitplaatsen te voorzien. Uit dit gesprek bleek dat er beter gekozen wordt voor meerdere kleine overdekte zitplekken dan voor één grote luifel. Zo zich

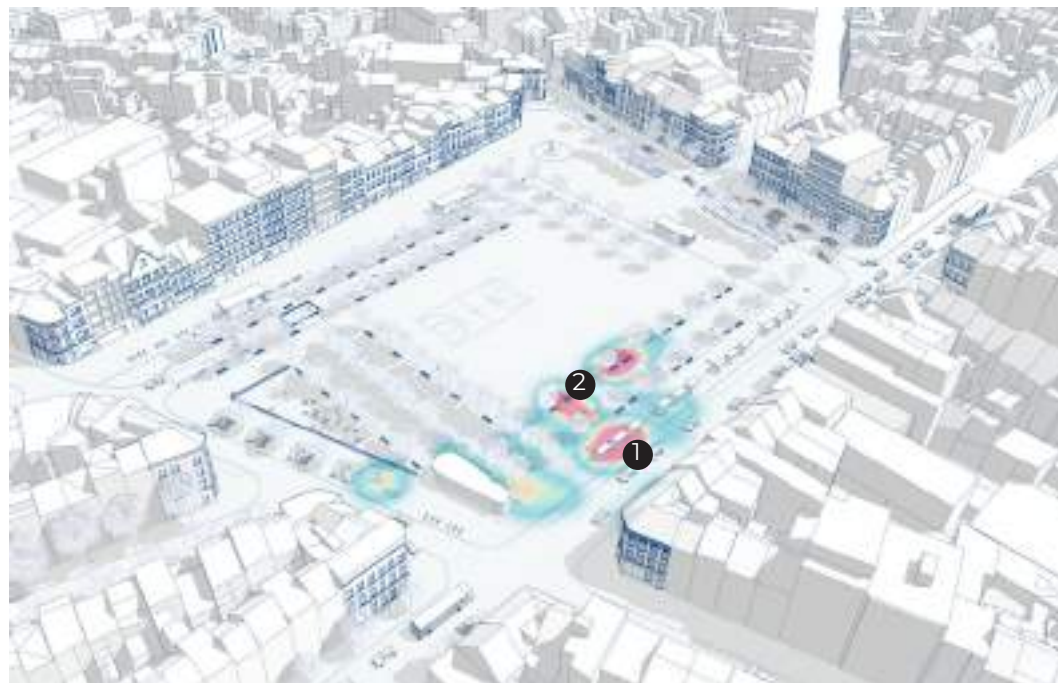
kunnen verschillende gebruikers (tijdelijk) een plek toeëigenen.

Er bestaat een duidelijke relatie tussen de plaatsen waar straatbewoners zich ophouden en de functies aan de overzijde van de straat, zoals de dag- en nachtwinkel. Voor sommigen biedt het plein een ontmoetingsruimte of zelfs een tijdelijke thuisbasis. Hoewel hun aanwezigheid deel uitmaakt van het dagelijkse leven op het plein, ervaren sommige andere gebruikers hierbij een gevoel van ongemak. Daarnaast doet zich ook claimgedrag voor, bijvoorbeeld bij de bushokjes, waarvan het bij buurtbewoners bekend is dat ze toegeëigend zijn door straatbewoners.

Toch geven veel buurtbewoners aan dat straatbewoners een vanzelfsprekend onderdeel vormen van de wijk en dat hun aanwezigheid voor hen geen reden is om het plein te vermijden.

De publieke urinoirs worden vaak benoemd als een onaangename plek op het plein, zeker in combinatie met de nabijheid van de speeltuin. Toch is deze voorziening essentieel voor straatbewoners. Het kan daarom zinvol zijn te onderzoeken hoe aan beide behoeften tegemoetgekomen kan worden, bijvoorbeeld door de urinoirs te verplaatsen.

De meeste straatbewoners kennen elkaar goed en bieden, binnen hun mogelijkheden, onderlinge steun. Begeleiding door organisaties zoals Free Clinic speelt hierbij een belangrijke rol, evenals de peercoach die werd aangesteld in het kader van het traject Zorgzaam Sint-Jansplein. Het plein fungeert deels als een informele sociale opvangplek. Er is dan ook een duidelijke nood aan ondersteuning, zorg, mogelijkheden voor gespreid ontmoeten (om onderlinge spanningen te vermijden), en (overdekte) ruimtes waar men in alle rust kan verblijven zonder stigmatisering of het gevoel anderen in de weg te staan.

1

De laatste drie bushokjes worden niet bedient fungeren als schuilplek, eigen beeld

2

Personen in kwetsbare situatie zitten meestal aan bankjes in het westen van het plein.

Intermezzo

Toepassing toolbox uit 'The Feminine City' op het Sint-Jansplein

The Feminine City

Een vrouwelijke stad. Wat is dat? Hoe komt die tot stand? En is dat eigenlijk wel nodig? Het zijn enkele van de vragen die we in het project The Feminine City proberen te beantwoorden en onderweg komen we nog honderd nieuwe vragen tegen. The

een Feminine City is onderzoekstraject dat Endeavour samen met SAAMO, Bibliotheek Permeke en Red Star Line Museum uitvoerde. Eén van de doelen van dit traject was een methodiek te ontwikkelen om publieke ruimte te ontwerpen met een expliciete genderbril, maar ook vrouwen te empoweren om te spreken over hun omgeving en publieke ruimte.

De uitkomst van dit traject is een toolbox verpakt als spel, met zines,

een handleiding en vier spelborden (werkvormen).

The Feminine city op het Sint-Jansplein
Het project The Feminine City liep deels parallel met deze studie. Vanuit Endeavour zagen we dus een opportuniteit om de inzichten, kennis en methodieken die we tijdens het traject van The Feminine City

verwierven ook in te zetten op het Sint-Jansplein. Concreet testen we een eerste versie van de toolbox uit op het Sint-Jansplein. Dit deden we samen met de vrouwengroep van 'Onze Tuin'. Deze groep werd aan het begin samengesteld door SAAMO. Het merendeel van deze vrouwen woont in Antwerpen-Noord en is dus bekend met het Sint-Jansplein. We nemen de resultaten uit deze twee workshops mee in deze studie.

We structureerden de workshops aan de hand van de toolbox die vier spelborden of lagen bevat. Elk spelbord representeert een bepaalde laagvande stad: de emotionele stad, de zorgende en sociale stad, de groene en gezonde stad, en de levendige en sfeervolle stad. Elk bord bevat concrete vragen en/of referentiebeelden die input bieden om participatie van deelnemers te stimuleren.

De emotionele stad

Westarten met zintuiglijke prikkels, lichaamstaal, emotie en sfeer, op het plein te benoemen aan de hand van 'emotiekaartjes'. Al snel bleek dat vooral

geluid en geur een sterke indruk nalaten. Op piekmomenten is het Sint-Jansplein erg rumoerig door het omliggende verkeer: "Op het plein is het nooit stil; je hoort altijd wel lawaai van auto's of mensen" merkte een deelnemster op. Sommige vrouwen gaven aan dat ze moeite hebben met het constante lawaai omdat dat hen gespannen maakt. Ook geuren kleuren de beleving: zo is er de aangename geur van verse producten op marktdagen, maar evengoed minder prettige geuren. "Je ruikt soms een urinegeur bij de rand van het plein" deelde een van de vrouwen, verwijzend naar de bekende plaszuil. Dergelijke geuren en geluiden bepalen mee de atmosfeer van het Sint-Jansplein en kunnen ervoor zorgen dat het plein als minder ontspannen wordt ervaren.

De zorgende en sociale stad

De zorgende en sociale laag verkent hoe de ruimte sociale verbindingen en zorgtaken beïnvloedt. Veel zorgtaken komen traditioneel nog steeds bij vrouwen terecht. We zoeken naar manieren om die te delen en te verankeren in de publieke ruimte.

Vier spelborden: de emotionele, de zorgende en sociale, de groene en gezonde & de levendige en sfeervolle stad.

De emotionele stad: emotiekaartjes ter hoogte van de speeltuin, eigen beeld

Wanneer we naar de Hoe verbindt het Sint-Jansplein de buurtbewoners, en hoe ondersteunt of hindert het plein de rol van vrouwen als zorgdragers? De deelnemers bespraken bijvoorbeeld hoe ze elkaar op het plein kunnen ondersteunen bij de zorg voor kinderen of voor ouderen, en wat er nodig is om dat te vergemakkelijken. Hierbij kwamen veilige speelplekjes in het zicht van zitbanken, of schaduwrijke rustpunten voor oudere buurtbewoners. Ook kwam naar voren dat het huidige aanbod rond het plein niet aan de behoeften aanspreekt. Zo voelde een vrouw zich niet echt op haar gemak bij de aanwezige handelszaken: "De winkels zijn voor mannen", klonk het. Dit illustreert dat de huidige invulling van de randen van het plein vooral op mannen lijkt gericht, waardoor sommige vrouwen zich minder welkom voelen op het plein. De groep suggereerde daarom dat een meer inclusieve invulling zoals diverse winkeltjes of activiteiten waar ook vrouwen zich door aangesproken voelen, kan bijdragen aan een hechtere buurt en een plein waar iedereen voor elkaar kan zorgen.

De gezonde stad

De groene en gezonde laag gaat over de fysieke omgeving: groenvoorziening, klimaat en zintuiglijke ervaringen die bijdragen aan het welzijn. De vrouwen reflecteerden op hoe het Sint-Jansplein op dit moment aanvoelt op het vlak van natuur en gezondheid, en hoe het

groener en gezonder kan worden. Ze benoemden heel concreet wat ze ruiken en horen op het plein. "Auto's razen voorbij", zei iemand, waarmee ze aangaf dat verkeerslawaaï prominent is. Een ander nuanceerde dat er gelukkig ook rustgevende geluiden zijn: "Ik hoor de bomen", een verwijzing naar ruisende bladeren die ondanks de drukte te horen zijn.

De vrouwen kregen foto's van het plein waar ze op konden tekenen met welke elementen ze het Sint-Jansplein en

zouden vergroenen. Bloemen waterelementen kwamen duidelijk naar boven. Een belangrijk aandachtspunt is dat het open karakter van het plein niet verloren mag gaan.

Levendige en sfeervolle stad

De levendige en sfeervolle laag kijkt naar hoe de plek levendiger en uitnodigender kan worden gemaakt, zodat iedereen zich er thuis voelt. Aan de hand van referentiefoto's kozen de vrouwen welke elementen kunnen bijdragen aan een levendige en sfeervolle stad. De vrouwen kozen overdekte zitplekken in sociale opstellingen, paden tussen het groen, schommels en bloemen.

De groene en gezonde stad: deelnemers tekenden een fontein, bloemen en grote bomen, eigen beeld

De levendige en sfeervolle stad: deelnemers kozen voor beschutte zitplekken, picknickbankjes en meer groen, eigen beeld

2.3 Tijdsdimensie

Het Sint-Jansplein heeft duidelijke patronen die het leven op het plein bepalen. De verschillende gebruiken kunnen, naarmate ze zich afspelen op een bepaald moment van de dag, week of zelfs seizoen sterk verschillen.

© Karolien Bogaert

2.3.1. Seizoensgebonden gebruik, temperatuur, schaduw en vrije tijd

Het gebruik van het plein verandert sterk doorheen het jaar en hangt nauw samen met temperatuur, schaduw en het moment waarop mensen vrije tijd hebben.

Winter

In de wintermaanden is het plein quasi permanent in schaduw of halfschaduw, waardoor het koud en onaangenaam aanvoelt (zie ook schaduwstudie in de bijlage). Omdat mensen vooral na school en werk tijd hebben om buiten te zijn, valt hun vrije tijd samen met donkere, koude uren. De evenementenagenda is in de winter beperkter, al wordt soms rond Nieuwjaar een buurtinitiatief gehouden of rond kerst een kleine activiteit, maar er is geen grote kerstmarkt of dergelijke op Sint-Jansplein. Het plein oogt in de winter vaak grijs en leeg, wat bewoners als troosteloos ervaren, o.a. doordat de bomen geen bladeren meer hebben hangen. Markten gaan wel het hele jaar door, maar buiten de marktmomenten is er in de koude maanden nauwelijks spontaan buitenleven op het plein. Op dit moment is het statuut van doorgang plein het meest opvallend. Buiten de marktmomenten is er dan nauwelijks spontaan gebruik

en functioneert het doorgang plein als Lente

In de lente stijgt de gebruiksdruk zodra het warmer wordt en de zon hoger staat. Het plein ligt vanaf de ochtend tot de late namiddag grotendeels in volle zon. Dit valt samen met momenten waarop mensen weer vaker buiten verblijven: na schooltijd, in het weekend en op vrije namiddagen. Kinderen spelen opnieuw buiten, ouders blijven langer zitten en evenementen zoals de voorjaarsfoor trekken veel bezoekers.

Zomer

In de zomer bereikt het plein zijn piekgebruik. Het is bijna de hele dag volledig zonovergoten, van 9 tot 17 uur, wat voor hoge hittestress zorgt. Omdat veel mensen dan vakantie hebben of pas 's avonds buitenkomen, verschuift het gebruik naar de koelere avonduren. Kinderen spelen langer, jongeren komen na zonsondergang naar buiten en grote evenementen trekken veel volk. De schaduw die pas laat op de dag aan de west- en noordkant ontstaat, bepaalt dan mee waar mensen gaan zitten, samenkomen of afkoeling zoeken. In juli en augustus spelen kinderen tot laat buiten en worden er grote evenementen gepland zoals een openluchtconcert.

Op warme zomeravonden leeft het plein, eigen beeld

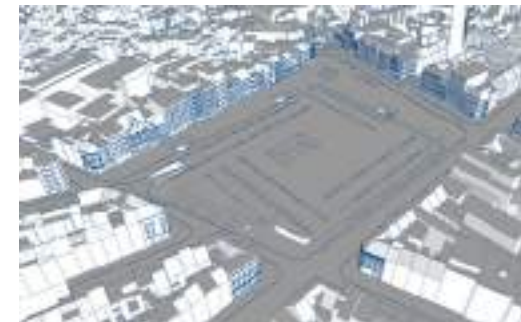
Bankjes in de zon zijn het meest geliefd, eigen beeld

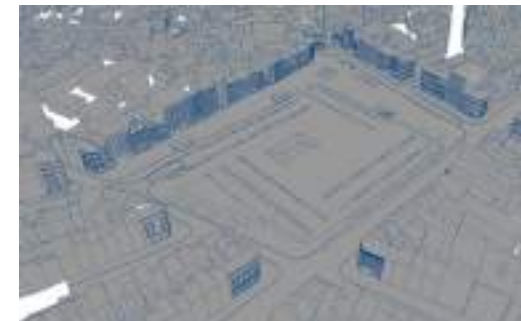
"Elk jaar vragen we de bloementorens bij de stad. Dat fleurt het plein wat op.", eigen beeld

Schaduwstudie, zomer 18u, eigen beeld

Schaduwstudie, voorjaar 18u, eigen beeld

Schaduwstudie, winter 18u, eigen beeld

2.3.2. Een week op het Sint-Jansplein

Een typischeweekop het Sint-Jansplein toont de veelzijdigheid van het plein. Op maandag en dinsdag overheerst de rust. Er is nauwelijks georganiseerde activiteit, waardoor het plein vooral een doorgangsruimte is. In de ochtend passeren pendelaars, studenten en ouders met kinderen op weg naar school. Overdag zijn er korte verblijfsbezoeken: mensen eten een broodje, rusten even uit, of wachten op de bus. De cafés en handelszaken bepalen het ritme van de middag. 's Avonds verschuift het gebruik: jongeren en vaste bezoekers nemen de ruimte over, wat soms aanleiding geeft tot geluid of overlast. De overgang van dag naar nacht laat zien hoe verschillend de beleving van het plein kan zijn afhankelijk van tijd en publiek.

Marktdag

Op woensdag- en vrijdagochtend verandert het plein in een druk kruispunt van handel en ontmoeting. De kramen openen vroeg; rond acht uur stromen de eerste klanten toe. De markt trekt een gemengd publiek: buurtbewoners, oudere bezoekers uit andere wijken, en toevallige passanten. De sfeer is bedrijvig, maar vertrouwd. Het ritme van de marktdag bepaalt het sociaal weefsel van de buurt. Rond de middag

lopen gesprekken over in koffie op het terras, kinderen eten een wafel, en de markt wordt een sociaal forum. Tegen de namiddag keert de rust terug; enkel de geluiden van opkuis en verkeer blijven over. De marktdag toont het plein op zijn sterkst: een levendige plek die economie en gemeenschap verbindt. Donderdag overheerst opnieuw de rust op het plein. Vrijdag start het weekendgevoel met de tweede marktdag. In de namiddag vullen de terrassen zich en wordt het plein gebruikt als ontmoetingsplek. Zaterdag en zondag zijn de dagen van evenementen en sportieve activiteiten. Kinderen spelen in de speeltuin, jongeren verzamelen zich rond het basketveld en buurtbewoners ontmoeten elkaar op het terras of bij een optreden. Deze wekelijkse ritmiek toont de nood aan flexibiliteit: het plein moet robuust genoeg zijn voor drukte, maar ook aantrekkelijk en comfortabel blijven op rustige dagen. Het Sint-Jansplein kent dus per week duidelijke piek- en dalmomenten door de markten en evenementen. Woensdag en vrijdag (marktdagen) zijn structureel de drukste dagen in een gewone week.

In het weekend is de bezetting van het plein dus afhankelijk van eventuele evenementen. Vaak worden buurtfeesten, rommelmarkten of culturele activiteiten op een zaterdag georganiseerd. Als er géén evenement plaatsvindt, is zaterdag relatief levendig door spelende kinderen, mensen die boodschappen doen en elkaar informeel ontmoeten op het plein. Evenementendagen

Bij evenementen verandert het plein in een stedelijk podium. Dan wordt de volledige ruimte herschikt: podia, nemen tijdelijk de plaats in van het dagelijkse gebruik. De elektriciteitspunten en de

ondergrondse parking maken transformaties mogelijk. Evenementen trekken bezoekers van buiten de wijk en zorgen voor trots en zichtbaarheid, maar brengen ook druk op leefbaarheid: geluid, afval en mobiliteit vragen dan extra organisatie. Inwoners waarderen de levendigheid, maar benadrukken dat de frequentie beperkt moet blijven om overlast te vermijden.

Zondag is het rustiger, er is dan weinig open in de omgeving behalve enkele cafés, waardoor het plein op zondag heel kalm kan zijn. Families gaan soms naar Spoor Noord of elders, dus het plein wordt minder gebruikt. Soms vinden op zondag manifestaties of

bijeenkomsten plaats. Zo zijn er in de voorbije jaren enkele protestmarsen of bijeenkomsten op zondag geweest (bijv. een solidariteitsbetoging voor Palestina vertrok op een zondagmiddag vanaf Sint-Jansplein). Dit incidentele gebruik geeft zondag ineens een heel andere invulling (politiebegeleiding, toespraken, grote groepen mensen), maar doorgaans is dat hooguit enkele keren per jaar.

Gemoedelijke sfeer op een warme zomeravond, eigen beeld